

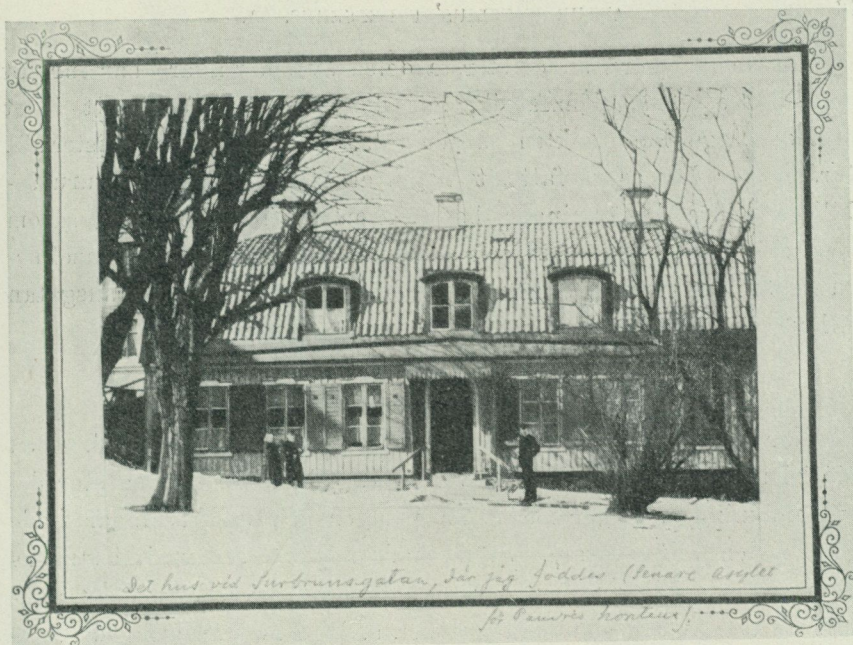

Fig. 1. Artur Hazelius' födelsehus, gårdssidan. Fotografi från 1800-talets slut med påskrift av Artur Hazelius.

ARTUR HAZELIUS' FÖDELSEHUS.

I.

Den Fritziska Sidenvävargården.

Av

GÖSTA SELLING.

Förra året flyttades Artur Hazelius' födelsehus till Skansen från sin ursprungliga plats vid Surbrunnsgatan, och av denna anledning företogs en arkivalisk undersökning för att om möjligt utröna byggnadens exakta ålder (fig. 1). Av naturliga skäl måste därvid den gårdsanläggning, i vilken detta hus ingått, Kv. Bryggpannan 2 och 3, Surbrunnsgatan 45 och Stora Badstugatan 51, bli det primära; dess öden och äldre historia måste i första hand utforskas för att i sin mån lämna svar på de frågor, som uppstått angående Hazeliushusets byggnadshistoria.

Då denna gård under största delen av sin tillvaro har inrymt en tidigare känd sidenfabrik, har det ansetts befogat att i det följande lägga huvudvikten på den tid, då sidenfabriken existerade. Gården har här också fått sitt namn efter detta företag, ehuru åtskilliga andra benämningar ha förekommit i äldre tider, såsom Koschellsbacke, Henriksdal och senast Pauvres Honteux. »Hazeliushuset» är den nedan ofta nämnda byggnaden vid Surbrunnsgatan »till vänster om porten».

*

När år 1711 ingick, stod det illa till i rikets huvudstad. Den asiatiska pesten hade härjat våldsamt och ryckt bort en stor del av befolkningen, kriget med sina pålagor och utskrivningar hade gjort nöden allt svårare. Störst hade hemsökelsen varit i stadens utkanter; i de kåkområden, där småfolk och hantverkare förut uppfyllt de trånga och smutsiga gränderna, lågo nu gårdarna öde, fallfärdiga och nedruttna. Vi finna ett bistert exempel på dödens och nödens härjningar i kvarteret Bryggpannan, ett stort område i trakten av Norrmalms Surbrunn. Vid mantalsskrivningen år 1711 angivas åtta gårdar, men sex av dem stå öde, och en tjänar som pestkyrkogård.¹ »N:o 299, en gamal neder fallen Ruten gårdh, n:o 300 Bookhållaren Johan Rijses gårdh ähr köppter till kyrekiogårdh. N:o 301 Trägårdsmestaren Lars Erichsons gårdh står öde. N:o 302 Besökaren Olof Ersson Westmans gårdh står öde, gamal Ruten lijten gårdh, N:o 303 Besökaren Oloff Ersson Westmans andra gårdh, kommer till 302, g. nederfallen och Ruten gårdh står öde. N:o 304 Besökaren Bryngel Svenssons gårdh står öde och hyres af den Edle magistraten, att för wara stadsens kalek uthi.»

Men Stockholm repade sig anmärkningsvärt fort. När fredliga förhållanden äntligen inträtt, började den byggnadsverksamhet, som sedan karakteriserade hela 1700-talet. Trakten omkring Surbrunnen, där man, enligt en författare,² »jemte helsan tillika söker nöjet», kom på modet, förmögna borgares malmgårdar växte upp där och

¹ Mantalslängd för Kungsbacken och Sanden 1711, f. 93. Stockholms stads arkiv.

² J. Elers: Stockholm, del 2. sid. 159.

danade så småningom en hel liten trädgårdsstad (jfr kartan, fig. 2). Just i kvarteret Bryggpannan, som låg blott ett kvarter från själva Surbrunnen, anlade översten greve Carl Frölich en malmgård, som sedermera, år 1727,¹ inköptes av generaladjutanten Georg Bernhard Panso, en pommersk adelsman, som stigit i graderna under kriget, och som därefter bosatt sig i Stockholm, där han utom malmgården ägde och troligen även bebodde en gård vid Nybrohamnen.²

Hur den malmgård såg ut, som Frölich och Panso anlade, kan man tack vare Tillæi utmärkta Stockholmskarta bilda sig en allmän föreställning om (fig. 3).³ Den stora tomten, som ligger utmed Surbrunnsgatan, sträcker sig från den projekterade Saltmätaregränden i norr ned till Stora Badstugatan. Tomten sluttar mot söder och sannolikt är den redan nu försedd med en eller två terrasser. Längst i norr ser man en fyrkant, genom skraffering och blå färg markerad som vatten. Kanske är det en ruddamm, ehuru dennas läge på tomtens högsta plats är egendomligt. Troligen har här ett fel begåtts vid graveringen av kartan, sannolikt ligger här i stället gårdens huvudbyggnad. Detta är så mycket mer troligt, som man vet, att en byggnad låg på platsen några decennier senare (se nedan). Nedanför huvudbyggnaden — eller dammen — ligga tvenne flyglar, av vilka den östra, som är belägen i gatulinjen, senare och i ombyggt skick blivit bekant som Artur Hazelius' födelsehus. Och nedanför flyglarna sträcker sig trädgården i rektangulära kvarter ända fram till Badstugatan.

Generaladjutanten Panso behöll icke sin gård många år, redan i början av 1730-talet övergick den till advokatfiskalen Isac Fritz, vilken med sin hustru, fru Elisabet Lenström, och deras tre söner bebodde eget hus vid Trångsund.⁴ Fritz använde dock ej gården ute vid Surbrunnen såsom malmgård, utan anlade i stället år 1731

¹ Stadsingeniörskontorets arkiv, Fria 1, sid. 262.

² „ „ „ „ „ 201.

³ Då Tillæi karta 1733 graverades och utgavs hade gården visserligen övergått i andra händer och fått en ny uppgift (se nedan), men som kartan legat färdig sedan 1731 får man antaga, att den verkligen återger Pansos gård.

⁴ Fritz hade 1729 köpt huset Hippomenes 2 av kassören Sven Wang. Byggnaden, som härstammar från 1600-talet, finnes ehuru påbyggd ännu kvar. Se R. Josephson: Borgarhus i gamla Stockholm, sid. 14.

Fig. 3. Den Fritziska gården 1733. Detalj ur Tillæi Stockholmskarta. Till höger Surbrunnsgatan, emellan kvarteren 109 och 110 Stora Badstugatan.

ett sidenväveri, som emellertid först den 2 maj 1734 erhöill Kommerskollegii privilegium.¹ Då erhöill auditören Isac Fritz tillstånd att driva ett »sijden och ylle Bandwäfwerij». Troligen förvärvades redan under Fritz' tid till sidenfabriken den närliggande tomt vid Badstugatan, som på Tillæi karta kallas kungl. gardets begravningsplats.

Då man endast föga känner den äldsta anläggningens utseende, är det svårt att säga, i hur stor utsträckning denna ombyggdes för sitt nya ändamål. Med stor sannolikhet tillbyggdes de båda byggnaderna med en övre våning, och en ny(?) byggnad uppfördes, där dammen(?) tidigare legat. Ett fragment av en ritning till dessa ombyggnader finnes i Byggnadsnämndens arkiv.² Det visar en över-

¹ I Kommerskollegii årsberättelse 1758 anges den Fritziska fabriken såsom anlagd år 1731. Även på Tillæi karta anges gården som Fritz' manufact. (fig. 3).

² 1734 sid. 122. Ritningen är inlämnad den 12 febr. 1734.

våning, som upptages av en stor fabrikssal med plats för tolv vävstolar. Enligt påskriften skall taket täckas med jord och huset uppföras av byggmästaren Petter Gerdes (fig. 4).

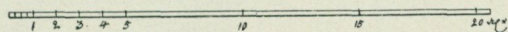
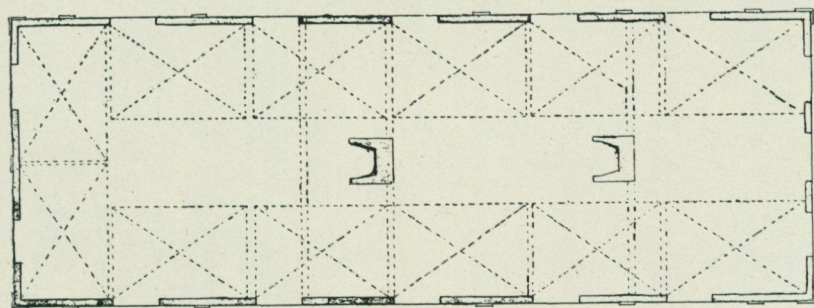
Det hade visserligen tidigare, under 1600-talet och början av 1700-talet, funnits en inhemsk, ehuru tynande sidenindustri, skyddad av införselförbud och höga tullar, men när denna industri under frihetstiden upplever en blomstring, kan man däri icke se en kontinuerlig utveckling, utan fastmera ett utslag av tidens mångomskrivna ekonomiska åskådning. Sidenvarorna hade blivit en allt större handelsvara — både i bostadens inredning och i den personliga utstyrseln dominerade sidenet under åtskilliga decennier — och därför skulle också inom landet skapas en sidenindustri. Det är möjligt, att de första stockholmska sidenfabrikerna, den Fritziska och den samtidigt anlagda Everlingska,¹ ha tillkommit på personligt initiativ, ehuru Kommerskollegium redan på 1720-talet tagit till sin uppgift att understödja »silkesrederier, färgerier och väverier av silkes-, ull- och linnevaror, till vilkas uppkomst kollegiet borde förmå kapitalister att bevilja förskott och förlag samt utländska skickliga arbetare att invandra i riket».² Men senare blev det statsmakternas rundhänta anslag, som drevo fram allt flera fabriker, och endast genom avsevärda understöd från det 1739 bildade Manufakturkontoret kunde industrien hållas på fötter.

Tyvärr har det visat sig omöjligt att följa Isac Fritz' fabrik under dess första decennium, man vet endast, att den leddes av franska och engelska mästare, vilka så småningom lärde upp de svenska arbetarna, samt att fabriken hade eget färgeri på Blekholmen, vilket sköttes av en färgare och en piga. Givetvis anlita- des redan från början Kommerskollegii ekonomiska stöd.³

¹ Privilegierad 1732.

² J. A. Almqvist: Kommerskollegium och Riksens Ständers manufakturkontor 1651—1910. Stockholm 1912—1915, sid. 70.

³ Uppgifterna hämtade från Isac Fritz' bouppteckning och Kommerskollegii årsberättelse 1740 (se vidare sid. 75). I det följande behandlas sidenfabrikens historia med rent arkivaliskt underlag, tekniska frågor och materialets stilhistoria ha av naturliga skäl helt lämnats åsido. Den intresserade hänvisas till Sigurd Wallins grundläggande uppsats om siden-droguet i Rtg 1920, sid. 53 ff. samt Ingegerd Henschen: Svenska sidenvävare från sjuttonhundratalet, i Svenska Slöjdföreningens Tidskrift 1921, sid. 73 ff.

Ennå Byggnad är man funnit att uppfattningi gärdet Byggnaden
förhållanden Fritz. Ennå för det. Byggnad av *Elisabet*

Ennå denna Byggnad är intet att se som
Elisabet

Fig. 4. Byggnadsritning till ett hus i Fritziska gården 1734. Övervåning med platser för vävstolarna. Ritningens övre del med sektion eller fasad numera bortriven. I Byggnadsnämndens arkiv.

År 1737 dog Isac Fritz, och mera än ett år därefter upprättades bouppteckningen.¹ Förutom huset vid Trångsund och »manufactur werket» hade Fritz arrenderat säteriet Ålhamra, vilket väl fick fournera hans hushåll i staden samt de många arbetarna och flickorna vid fabriken med livsförnödenheter. Även på fabriks- tomten tyckes det ha drivits en smula lantbruk, i bouppteckningen nämnas tre gamla kor och några redskap. Men medan hemmet i staden var inrett och möblerat med en viss lyx — tapeter av gyllenläder, »half siden moir» och »Casian» nämnas jämte tryckta och målade sådana bland det rika lösöret — är inredningen ute på fabriken givetvis mycket enklare, och intet tyder på, att ägaren och familjen kunnat uppehålla sig där annat än tillfälligtvis.

Fritz hade haft egen försäljningsbutik i staden, och vid bouppteckningen uppgick värdet av det inneliggande lagret till 30,347 daler kopparmynt. Förteckningen över varorna med deras pris och olika namn, vilken upprättats av fru Elisabet, meddelas här:

¹ Rådhusarkivets bouppteckningar 1739, band 2, sid. 2071 ff. Bouppteckningen upprättad den 4 aug. 1738.

Inventarium

på

godzett i Boden wid min Sal. K. Mans
död d. 4 Junij A:o 1737.

	Kopparmynt. dlr. sk.		Kopparmynt. dlr. sk.
Sieden Sarger:		Sieden Moir:	
1,066 alnar à 7 dlr.	7,462: —	12 alnar à 6 dlr.	72: —
Gros de Tour:		Dourange:	
122 alnar à 8 dlr.	976: —	37 alnar à 1½ dlr.	55: 16
Sieden Cammellot:		Callmink:	
122 alnar à 8 dlr.	976: —	27 alnar à 2 dlr.	54: —
Taffter:		Silkesnäsdugar:	
324 alnar à 5 dlr.	1,620: —	436 st. à diverse priess	2,255: —
Bordalon:		Silkes strumpor:	
50 alnar à 5 dlr.	250: —	34 par diverse priess	576: —
Laccage Tyg:		Bomuls strumpor:	
76 alnar à 4 dlr.	304: —	12 par à 7 dlr.	84: —
Cammellot de Brusell:		Bomulswantar:	
287 alnar à 7 dlr.	2,009: —	3 par à 6 dlr.	18: —
Baracaner med Silke:		Trå Strumpor:	
139 alnar à 4 dlr.	556: —	4 par à 12 dlr.	48: —
Cammellot de Hollande:		Trå wantar:	
413 alnar à 4 dlr.	1,652: —	5 par à 7 dlr.	35: —
Halff Sieden Moir:		Camellgarns dito:	
264 alnar à 3½ dlr.	924: —	2 par à 8 dlr.	16: —
Halff Sieden Barakan:		Trå Mössor:	
327 alnar à 3½ dlr.	1,144: 16	31 st. à 8 dlr.	248: —
Half Sieden Sarge:		Regarns Strumpor:	
503 alnar à 2½ dlr.	1,257: 16	59 par à diverse priess	251: —
Andra Half Sieden:		Stöffletter:	
1,396 alnar à 2 dlr.	2,792: —	14 par	118: —
Engellska Camelotter:		Klipplingz handskar:	
560 alnar diverse priess	810: —	57 par	75: —
Yllna Barakaner:		Band:	
1,096 alnar diverse priess	2,069: —	faconerade diverse slag till	
Randige Cammellotter:		wärde	3,868: —
109 alnar à 1 dlr.	109: —	Silkes Flor:	
Yllna Tyger:		199 alnar à 2 dlr.	398: —
548 alnar diverse priess	646: —	Silkes Frantzar och Spet-	
Sieden Baster:		sar:	384: —
60 alnar à 4 dlr.	240: —	Sieden Sängtäcken	190: —
Sieden Damast:		dito kiortlar	240: —
37 alnar à 8 dlr.	296: —	Sack och Natträck	160: —
Armosin:		Regnkappor	300: —
5 alnar à 7 dlr.	35: —	Cammar duk	185: —

	Kopparmynt. dlr. sk.		Kopparmynt. dlr. sk.
Nättelduk	181: —	sy silcke	240: —
Sohl Fiedrar	90: —	1 Sijd klädning, några	
Nopkens mössor	60: —	Stufwar Spetsar, Snill-	
Silckes muddar	60: —	jor och Sohlfiedrar . . .	2,000: —
Svarta Spitzkragar	30: —	Cattun	96: —
Colleurte kragar	300: —	dito kiortell	8: —
Fallwalckar	18: —	Bomulslärf	30: —
Flors kläden	4: —	Kragor	12: —
Pungar	6: —	Halvsieden	11: 08
Saxar	12: —		
Kiäppband	45: —		40,347: 24
Strumpeband	36: —	Vthaf ofwanstående sum-	
Knäband	5: —	ma afgår för det godz som	
Uhrband	26: —	Ostindiska Directionen utj	
Snörband	9: —	min sal. K. Mans bod och	
Tafftwantar	20: —	under des wård och dispo-	
Qwinshandskar	20: —	sition samt försälgning in-	
Syddas halsdukar	80: —	lefwererat	10,000: —
Ledband	60: —		
Skor och toflor	180: —	Blifwer således beh.	30,347: 24
Halsband	100: —	Stockholm den	1738.
Sprit silcke	350: —		
Stick silcke	500: —	Elisabet Fritz.	

Förteckning

uppå det

Silcke samt Camell-, Bomull-, lin- och ullgarn som wid min Sal. K. Mans död d. 4 Junij Åhr 1737, fans i behåld wid Manufactur wäret och Magazinet.

Silcke:		Kopparm: t dlr. sk.
118 pd. 19 lod à 36 dlr.	4,269: 12	
226 pd. 28 lod à 22 dlr.	4,991: 08	
45 pd. 28 lod à 18 dlr.	825: 24	
20 pd. 16 lod Laccage à 3 d.	61: 16	10,147: 28
Camellgarn:		
32 pd. à 10 dlr.		320: —
Bomulsgarn:		
76 pd. 12 lod à 12 dlr.	916: 16	
232 pd. 24 lod otwinnat à 2 ¹ / ₄ dlr.	523: 31	1,440: 15

		Kopparm:t dlr. sk.
Lingarn:		
31 pd. 24 lod à 2 ¹ / ₄ dlr.	71: 14	
82 pd. 20 lod à 2 dlr.	165: 08	
592 pd. 8 lod diverse priess	741: 26	978: 16
36 pd. 8 lod dito		45: 10
Ullgarn:		
6 pd. 16 lod à 5 dlr.	32: 16	
143 pd. à 4 dlr.	572: —	604: 16
Twähl för		400: —
		13,936: 21

Stockholm d. A:o 173

Elisabet Fritz.

Sammanlagda uppgingo tillgångarna till 168,296 daler 31 skilling, men som skulderna belöpte sig till 172,034 daler 9 skilling, så kunde »Frun ej tilläggias något såsom fördel ej heller giftorätt efter lag kunnandes Barnen fastmindre något arff eller fäderne tillfalla». Manufakturkontoret fick nu träda emellan, men då änkan tydligen var en duglig kvinna, som även kände fabriken skötsel, blev det hon, som några år framåt fick driva rörelsen. Sitt änkestånd lämnade fru Elisabet snart, redan på våren 1739 trädde hon ånyo i brudstol, med löjtnanten i artilleriet Johan Gustaf Renat. Det var en man med ett brokigt förflutet, och även om han ej tog någon del i sidenfabrikens skötsel, äro hans öden så pass ovanliga och märkliga, att de förtjäna ett omnämnande.¹

Renat var född av judiska men döpta föräldrar 1681. Han hade som styckjunkare kommit i rysk fångenskap efter Poltava. År 1711 fördes han till Tobolsk, och fem år senare deltog han jämte andra svenska krigsfångar i en rysk expedition, som hade till uppgift att söka guld i Ostturkestan. Men expeditionen blev överfallen av kalmucker, de som ej dödades släpades bort såsom fångar. En av fångarna, en svensk kvinna, fru Birgitta Ziems, blev slavinna åt själva khanens gemål, och tack vare henne fingo de andra svenskarna det så småningom bättre. Lyckligast gick det för Renat, han

¹ Uppgifterna om Renat äro till största del hämtade ur ett manuskript av med. kand. Sten Reuterskiöld, vilket förvaras i Kungl. Livrustkammarens arkiv.

fick sätta upp ett artilleriregemente, gjuta kanoner och deltaga i ett lyckosamt fälttåg mot kineserna. När han senare gifte sig med fru Birgitta, stod han på höjden av makt, han hade tjugu friköpta slavar och stora rikedomar. År 1733 kunde han åter begiva sig hemåt, och efter en lång och besvärlig resa kom han till Stockholm 1734 tillsammans med sin hustru och fyra kalmucker.

Här hemma blevo de långväga resenärerna föremål för ett stort intresse, tre av kalmuckerna döptes, och Renat själv blev utnämnd till löjtnant och sedermera till kapten i Kongl. Artillerie Corpsen. Några kartor, som Renat fört med sig hem, blevo av betydelse för den vetenskapliga forskningen. Kartorna jämte en praktfull dräkt skänkte Renat till Uppsala universitet. Dräkten, vilken sedermera under benämningen kursosdräkt år 1876 skänktes till Nordiska museet (inv. nr 15579) är för närvarande utställd i Livrustkammaren.

I tre år hade Renat varit änkring, när han som fru Elisabet Fritz' make flyttade ut till sidenväwaregården vid Surbrunnsgatan. Efter Fritz' död hade nämligen änkan och barnen blivit tvungna att slå sig ned i denna avlägsna del av staden. Här uppehöll sig också familjen vid mantalsskrivningen 1739, och allt tyder på, att ett visst välstånd nu åter rådde i fru Elisabets hem. Förutom sin andra man och barnen hade hon hos sig fosterdottern Maja Lisa Wangelia, och tre pigor skötte hushållet. Vid fabriken arbetade sex gesäller, sexton gossar och lika många flickor under mästarin Daniel Cedermarks ledning; i boden funnos bokhållare, informator och piga, och färgeriet å Blekholmen slutligen sköttes av tvenne pigor. Rörelsen synes gå framåt, i hallrättens berättelse 1740¹ får man en synnerligen fyllig och målande bild av den »Fritziske» fabriken; tonen är hoppfull, och man är tydligen synnerligen nöjd med fru Renats göranden och låtanden:

»Framledne Adwocat Fiscalen Fritz Enkjas, nu Capitainskan

¹ I Komm.koll. årsberättelser. Fabriker, ser. I 1740—47. Denna ytterst intressanta berättelse finnes liksom de i det följande citerade årsberättelserna i Kommerskollegii arkiv i Riksarkivet. Angående dessa berättelsers innehåll och betydelse se Sigurd Wallin, a. a., sid. 55.

fru Elisabeth Renats siden Fabrique i egen gård wid Norr Malms Surbrun, skal effter berättelsen til sista Riksdag bestådt af 28 st. wäfstohlar, 1 stor och 2 st. mindre möhlar, til silkes-Rederiet, samt en Engelsk Präss, och egit färgerij på Blekholmen, tillika med 90 st. arbetare innom wärket, och utom hus af ansenligt förlag uti band wäfwerij på åtskillige ställen här i staden, jemte 2ne stohlar på ladugårdslandet, til Parkums wäfnad och Bomulls lärffter; men wid besikten i detta år, har Rätten icke befunnit 1:o mera än 24 st. stohlar i gång, 23 st. deraf med diverse sidentyger, såsom siden, serger, swart gros de tour, serge du soij, Taffter och näsdukar, och 1 D:o med Camelott, de öfrige 4 stohlarne stodo ledige; Noch befants 1 stor Dubbel Garnmöhl och 1 D:o mindre Silkes möhl, En Engelsk präss. En Conroijare med messings wals, samt flere nödige wärktyg i godt stånd.

2:o Til wäfweriet brukas 1 Swänsk Mästare, Daniel Cedermark, som är född av hederligt folk, och tillärd wid denna Fabrique under åtskillige Engelske och Fransyske mästare, som han succederat, och nu har til hielp wid arbetet 10 st. swänska Gesäller och 16 st. läro-gossar.

3:o Wid Silkes Rederiet sysselsättjes innom hus Twenne läro mödrar och 22 st. Dubblererskor, Spolerskor och Winderskor, samt Utomhus 12 st. Spolerskor.

4:o Färgeriet på Blekholmen, hwarest all färgning skier til wärkets behof, undantagandes blådt och grönt, som i anseende til blåkypen hos färgerie societeten beställes, består af en Koppar och en Thenfärg panna, samt bestrides af 2ne Pigor, tilsammans 24 st. stohlar i gång och 65 st. arbetare — — — — —

5:o Af färgat silke fants något i förråd, men mycket litet av rudimaterien.

6:o Bandwäfweriet, som blifwit drifwit medelst förlag hos åtskillige snörmakare, har i brist af debit merendels af stadnat.

7:o Tilwärkningen för et år, är effter general förslaget inne håld och Chartan N. 1.

1402 alr. Siden Serger, 32 alr. Dammast, 297 alr. Pou de Soij, 686 alr. Serge du Soij, 2421 alr. Taffter, 336 alr. Felper, 142 alr.

Silkes Flor, 6 par qwins Silkes strumpor, 375 st. Silkes näsdukar, 8 par qwins Silkes wantar, 3812 alnar sidenband, 1678 alnar half siden tyger, 1259 alr. half siden och ylle Baracaner, 270 alr. $\frac{1}{2}$ siden och ylle Camlotter, 296 alnar Camlott Hollender, 11 stycken Calmink, 640 alr. enkla ylle tyger, 81 alnar tryckta Cassianer, 19 par Reggarns strumpor, 25 par stöflätter, 24 st. Bomulls mössor och 19 par Bomulls strumpor, dock begripes jemväl härunder, en del af det gods, som från förra åhren legat i utsäljningsboden ostämplat, men i detta år blifwit hallat och stämplat.

8:o Huru Fru Renat har disponerat det af Manufactur fonden erhåldne understödet til wärkets bästa, lærer hon effter undfängen befallning til Riksens Höglofl. Ständers Manufactur Contoir sjelf atgifva sin ödmjuka berättelse. Jmedlertid, som fru Renat är et mycket drifwande Fruntimmer, och synes hafwa al flit och möda ospard, til at förbättra sit wärk, hwartil icke ringa kan bidraga den säkra debit, hon har på större delen af sit tilwärkade gods, hos det af Ost Jndiska Compagniet; så anser Rätten ibland andra svårigheter, som hafwa hindrat bemelta fru, at effter sit goda uppsåt för kofra sit wärk, det hon, i brist af Marquetenterij på en så aflägsse ort, nödgas, at hålla alla läro gossarne och större delen af Rederij Folket, som mäst äro Flickor, med nödig kost, husrum och warma i denna dyra tiden.»

Men fabriakens uppsving var säkerligen till stor del beroende på de statliga understöden, rörelsen hade här liksom på många andra håll genom alltför stora anslag vuxit ut över den ekonomiska bärkraften.

I början av 1740-talet drog sig fru Elisabet Renat tillbaka, och ledningen övertogs då av den unge sonen Jakob Fritz och Daniel Cedermark.¹ Men rörelsen gick alltmera tillbaka. Det blev åter krig, och dyrtid, penningnöden medförde ett svårt avbräck för den alltför blomstrande industrien. Nu var det icke längre så lätt att erhålla understöd ur manufakturfonden, understödstagarna hade mångfaldigats och penningvärdet sjönk. Men textilindustrien var

¹ Uppgifter i Manufakturkont. Registratur 1752. Daniel Cedermark fick Komm. koll. privilegium att driva fabriken $\frac{5}{8}$ 1748.

dock hattpartiets speciellt gynnade näringsgren, och allt gjordes för att hjälpa fabrikerna. För den Fritziska fabriken lyckades man vinna en förmögen förlagsman, handelsmannen Johan Gabriel Koschell, delägare i handelshuset Koschell och Conradi, och denne försträckte 1746 fabriken med silke och andra råvaror. Några år senare var ställningen återigen svår, åter måste Koschell träda hjälpande emellan, men denna gång fick Manufakturkontoret garantera understödens återbetalande.¹ Slutligen var en katastrof oundviklig, fru Renat, vilken fortfarande stod som fabriken nominella ägare, fick år 1749 gå i konkurs.² Den störste fordringsägaren, Manufakturkontoret, erhöll efter laga dom fabriken med råvaror och inventarier.³

Året därpå värderas egendomen av bland andra stadsingenjören och rådmannen Petrus Tillæus, och tack vare denna värdering äger man en synnerligen tillförlitlig och fullständig bild av den gamla anläggningen⁴ (jfr fig. 5 och 6). Egendomen bestod nu egentligen av tvenne tomter och gårdar, nämligen den gamla malmgården i hörnet av Surbrunnsgatan och Stora Badstugatan, där fabrikslokalerna voro inrymda, samt den av Fritz tillköpta tomten intill den föregående vid Badstugatan. Denna senare var oansenligt bebyggd, här bodde troligen fabriksfolket, och här voro uthus och en del ekonomiutrymmen belägna. Runt hela tomtområdet löpte ett »försvarligt trädplanck», och genom portar kom man in på de båda gårdarna. Vid Surbrunnsgatan låg den anläggning, som tidigare omtalats, nämligen på en övre terrass en tvåvåningsbyggnad och som flyglar nedanför denna tvenne byggnader på en nedre terrass (jfr fig. 6). Den förstnämnda byggnaden, som var tegeltäckt, hade i botten-

¹ Manufakturkont. Registratur 1752 f. 1565.

² Fru Elisabet Renat dog i fattigdom 1752. Hennes tillgångar voro endast 392 daler medan skulderna uppgingo till 3,403 daler. Den största fordringsägaren var Daniel Cedermark, vilken även hade en fordran på 3,020 daler 15 skilling för inestående lön.

Förteckningen över den gamla fruns böcker är i all sin knapphet belysande: »Arndtz Postilla, Swänska Lagboken, Swänska Psalmboken, några förordningar».

³ Slottskansliets utslag den 10/4 1750, stadfäst av Svea Hovrätt.

⁴ Värderingen uppsatt den 6/4 1751, samtidigt använd för brandförsäkring av egendomen. Stockholms Stads Brandförsäkringskont., 1751 års verif. sid. 889.

våningen en sal med spis och tvenne kammare med gröna kakelugnar, i övre våningen tre rum med gröna kakelugnar. Till övervåningen kom man genom en yttertrappa på västra gaveln. Rummen hade trägolv samt panelade och målade tak.

Den norra flygeln, som låg i gatulinjen »till vänster om porten», och som i ombyggt skick blivit bekant som Hazeliushuset, var även i tvenne våningar, men hade torvtak. Från gården kom man där in i en smal förstu »med ett litet Contoir av bräder». Till höger i förstun och på östra gaveln låg ett stort rum med sex fönster, som var försett med både öppen spis och grön kakelugn. Till vänster låg köket med »rymlig köksspisel, en liten inmurad kopparpanna samt Tvenne enkla Fönsterlufter». Innanför köket låg ett kallrum. Hela övervåningen, till vilken man kom på en kort yttertrappa på västra gaveln, upptogs av ett stort rum med tolv fönster och två kakelugnar. Tvenne välvda källare funnos under byggnaden, den ena med ingång från gården; till den andra kom man från trädgården.

Den andra flygeln var till det yttre »identiskt» lika med den norra, men innehöll i bottenvåningen utom förstun endast tvenne salar, båda med öppen spis och grön kakelugn. I övervåningen var även här en enda stor sal med två kakelugnar.

Mellan flyglarna lågo två små trädgårdspaviljonger på terrassmuren, och på en stentrappa mellan paviljongerna kom man ned till den stora, vanvårdade trädgården, som med ett plank var skild från gården vid Badstugatan. I trädgården fanns en stensatt brunn »med tilhörig Pump och gott Wattn». Söderut låg ett stall av korsvirke med plats för en häst (denna byggnad ej utsatt på fig. 5 och 6).

Vid Badstugatan lågo tvenne låga trähus; det ena med tegeltak inrymde fyra rum, kök och tre vindsrum, det andra med torvtak var vinkelbyggt och låg i tomtens sydöstra hörn. Det innehöll, förutom en välvd källare, två små rum och en bryggstuga. Men byggnaden var illa underhållen, torvtaket hade ramlat in, och bryggstugan var särskilt illa åtgången: »Golfwet härstädes är af Tegel och infallit in emot östra väggen i anseende därtill at hwalfwen på den härunder warande kiällaren gådt sönder, och taket som är panelat nedbögt af öfra Takets Tyngd, hwilket aldeles därå ligger.»

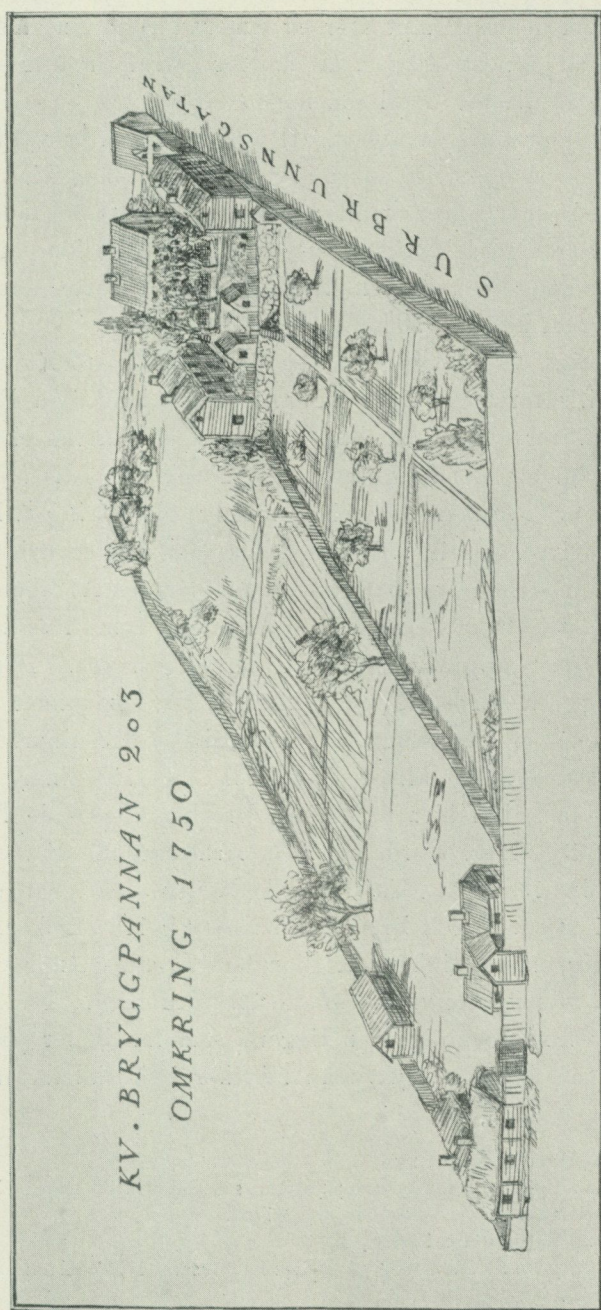

Fig. 6. Den Fritzsche gården omkring 1750. Rekonstruktionsskiss på grundval av tomtkartan, fig. 4, och värderingshandling från år 1751. Längst upp vid Surbrunnsgatan själva sidenväveriet och nedanför terrassen trädgården. Vid Stora Badstugugatan bostäder för fabriksfolket m. m., vid tomtgränsen ligger ladugården. Teckning av förf.

»Wäster om denne Tompt åter en timbrad Byggning med Bräd-tak, som består af, Ett Fåhus, ett d:o för Swijn Creatur samt ett afträde, jemte skulle öfwer alltsammans.»

Det var ursprungligen avsett, att egendomen efter värderingen skulle försäljas på offentlig auktion,¹ men då Johan Koschell nu uppträdde med krav på ersättning för sina förskott och understöd, fann man tydligen fördelaktigare att överlämna fabriken till denne förmögne köpman,² och Manufakturkontoret uppsatte därvid ett enda villkor: fabriken skulle hållas i gång.³

Otvivelaktigt var denna överlåtelse det klokaste Manufakturkontoret dittills företagit sig i sin strävan att hålla den Fritziska fabriken på fötter. Rörelsen hade äntligen erhållit en ekonomisk ryggrad, och under handelshuset Koschell och Conradis finansiella ledning gick nu fabriken en relativt lång blomstring till mötes. Vid mantalsskrivningen år 1760 finnas ännu ganska få arbetare vid sidenfabriken, men fem år senare, då sidenfabrikören Abraham Westman leder företaget, sysselsätts 56 arbetare, och tillverkningens årsvärde har gått upp till 58,367 Daler silvermynt. Det är en både rikhaltig och värdefull uppsättning tyger, som under år 1765 vävts i fabriken 24 vävstolar⁴: »Race de Sicille 853 alnar, droguet 1807 alnar, Damast 806 alnar, Brocherat Taft 159 alnar, Diverse Tafter 1588 alnar, Halfsiden 892 alnar, Brocherat Gros de Tour 107 alnar, satin 519 alnar, Bordalon 873, Armosin 369, Sarce de Soi 206 alnar, velp 19 alnar, Taft de Foala 614 alnar, Sarce de Soi Näsdukar 431 stycken, och Brocherade mösstyg 116 stycken.»

En lycklig omständighet har gjort att några sidenprover från den Fritziska fabriken blivit bevarade till våra dagar. I Kommerskollegii arkiv finnes nämligen en liggare, som innehåller prover på ylle-, siden- och bomullstyger från fabriker i Stockholm år 1751.⁵

¹ Enligt ovan citerade värdering.

² Sekreta Handels- och Manufakturdeputationens beslut den 30 mars 1752.

³ Manufakturkontorets överlåtelsebrev d. 7/7 1752.

⁴ Komm. koll. årsberättelse 1765.

⁵ Komm. koll. arkiv. Industri-, vävnadsprov, liggare 1751. Kammarkkontorets arkiv. Nu i Riksarkivet.

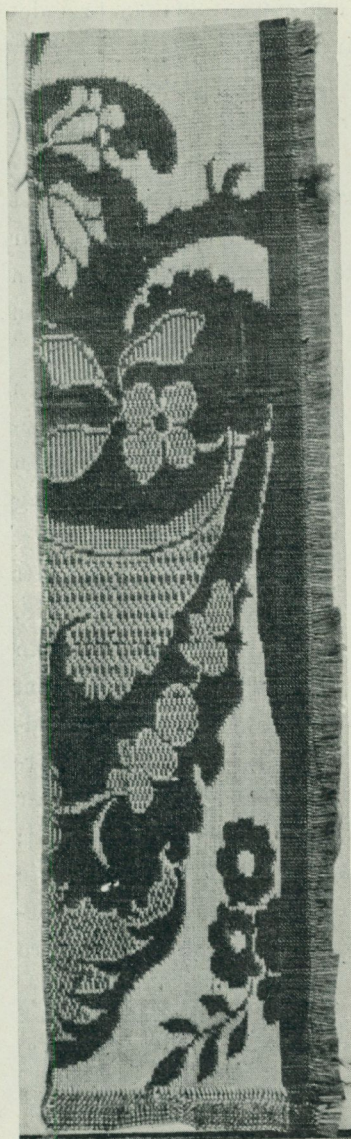

Fig. 7. Race de Sicile i mellanblått och vitt. Längd 19,2 cm. Fig. 8. Race de Sicile i rödbrunt och vitt. Längd 20,5 cm. Prover på tillverkningar från Fritziska sidenfabriken 1751. Kommerskollegii arkiv.

Tyvärr är en stor del av sidenproverna bortriven, men den ena av de båda sidor som representera den Fritziska fabriken är i det närmaste fullständig: sju prover visa här fabriken tillverkning av droguet, race de Sicile och serge (fig. 7—12; ett slätt, vitt sergeprov är ej avbildat). Däremot äro icke mindre än sju prover av randig taft försvunna.

Droguet, som i Sigurd Wallins tidigare nämnda uppsats blivit utförligt behandlad, är en småmönstrig, hård och fast vävnad, där mönstret, som ligger i flera plan, bildas av de utanpå vävytan liggande varptrådarna. Race de Sicile däremot är en slät tvåfärgad vävnad, oftast med ett blommönster mot ripsartad botten.¹

Det går oavbrutet framåt, 1769 äro 31 vävstolar i gång,² och 1775, då kulmen synes vara nådd, finnas 52 vävstolar och 99 arbetare.³ Värdet av det under året tillverkade är nu icke mindre än 151,388 daler silvermynt,⁴ alltså en anmärkningsvärt stark ökning på de tio år, Abraham Westman varit knuten vid fabriken.

Mäster Westman hade tydligen vid denna tidpunkt funnit, att sidenfabriken var ett lönande företag, ty några år senare, år 1778, köpte han den av kommerserådet Georg Conradi,⁵ vilken efter Johan Gabriel Koschells död⁶ var ledare av handelsfirman. Abraham Westman, som redan länge bott i gården vid Surbrunnsgatan, iståndsatte och reparerade några av de gamla byggnaderna, brandförsäkrade egendomen på nytt⁷ och fortsatte driften, som några år framåt synes ha varit mycket lönande. Han hade en stor familj; vid mantalsskrivningen 1780, då han hade varit gift 15 år, inte mindre än elva barn och många tjänare: informator, magasinsbetjänt, dräng, tre pigor och amma. Men av de 89 arbetarna voro

¹ Angående dessa vävnadssorter, deras teknik och mönsterförråd, se vidare Svensk rokokostil i Nordiska museet, Stockholm 1924, sid. 46—51 samt S. Wallin och I. Henschen a. a.

² Komm. koll. årsberättelse 1769.

³ » » » 1775.

⁴ Med nuvarande myntvärde mer än $\frac{1}{2}$ miljon kr.

⁵ Stadsing. kont. arkiv, Fria, del 11, sid. 484.

⁶ Johan Gabriel Koschell dog $\frac{7}{3}$ 1766. I bouppteckningen upptages ej sidenfabriken.

⁷ Stockholms Stads Brandförsäkr. kontor, 1786 års verif. fol. 785.

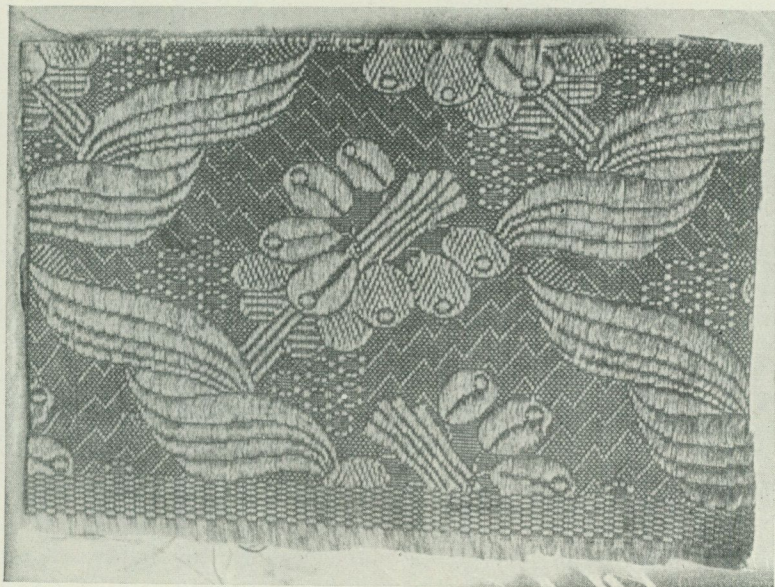

Fig. 9. Blå sidendroguet från Fritziska fabriken 1751. Längd 9,3 cm.

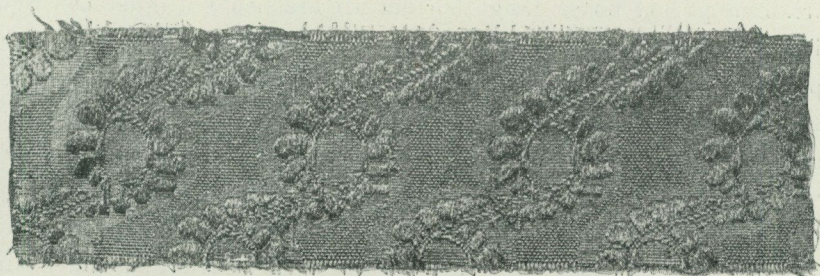

Fig. 10. Svart sidendroguet från Fritziska fabriken 1751. Längd 12,3 cm.

endast ett fåtal bosatta på platsen, därav två mästare, en gesäll, en vinderska, en rämerska och en lärling. Någon större förändring eller ombyggnad hade dock ej skett sedan Koschell erhöll fabriken. Visserligen hade säkerligen en del av fabrikslokalerna ändrats åtskilliga gånger, allteftersom vävstolarnas och arbetarnas antal växlat, men byggnaderna lågo kvar på sina gamla platser. Endast de båda paviljongerna voro försvunna, och torvtaken hade utom på byggnaden vid Surbrunnsgatan ersatts av tegeltak. Den sydvästra

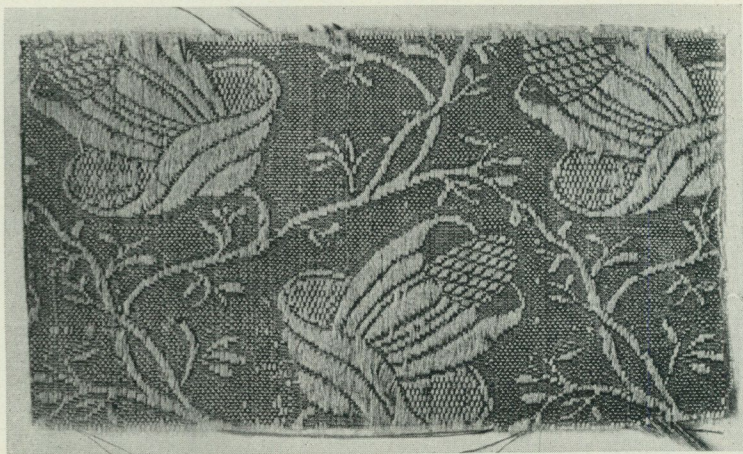

Fig. 11. Grön sidendroguet från Fritziska sidenfabriken 1751. Längd 9,4 cm.

delen av tomten hade blivit tobaksland, och en torklada med tegeltak hade uppförts vid södra tomtgränsen.

Så småningom tröttnade tydligen den ganska förmögne sidenfabrikören på att bo så långt bortom all ära och redlighet och flyttade fördenskull in till en centralare del av staden; redan 1780 köpte han gård i Drottninggatsbacken,¹ där han troligen även bodde, men år 1790 finna vi honom bosatt Drottninggatan 3.² De utrymmen vid Surbrunnsgatan, vilka han disponerat såsom bostad, synas för övrigt mer än väl ha behövts för alla de personer, som vid denna tid voro bosatta där, och vilka alla arbetat eller arbetade vid fabriken. Där funnos sidenmästareänkan Greta Häggman med sin son, sidenvävaregesällen Nils, sidenvävaregesällerna C. W. Jering, Johan Bergström och Anders Stenberg, sidenvävareverkgesällen E. Enberg, sex tygvävareragesällar samt åtskilliga änkor och jungfrur.

Den 21 februari 1786 dog Abraham Westmans hustru, fru Anna Susanna Hiolman, efterlämnande make och tretton barn, av vilka den

¹ Stadsing. kont. arkiv, Fria, del 12, sid. 152. Föregående ägare voro hovintendenten Johan Härlemans arvingar. Som ett kuriosum kan meddelas, att 100 lod arbetat silver ingick som gåva i betalningen.

² Stockholms stads och handels vägvisare 1789. Denna adress kan möjligen endast åsyfta försäljningsbutikens adress.

Fig. 12. Vit sidendroguet från Fritziska sidenfabriken 1751. Längd 12,1 cm.

äldsta dottern ännu ej fyllt tjugu år och den yngste sonen August var tre år gammal. Märkligt nog nådde de flesta av barnen mogen ålder, en av sönerna, Henric Jacob, blev liksom fadern sidenfabrikör, sonen Edvard läkare, Fredrik Wilhelm bryggare och den näst yngste sonen Axel tobaksfabrikör. Huruvida Abraham Westman var befryndad med den vittutgrenade och mångomtalade bryggarsläkten Westman är mig icke bekant.

Närmare ett halvår efter fru Westmans död förrättades bouppteckningen,¹ vilken lämnar oss bilden av ett förmöget och gediget borgarhem. Fabriken behandlas tämligen summariskt i förteckningen, den skulle ju i alla händelser även i fortsättningen drivas av maken. Rörelsen synes dock nu återigen sakta gå nedåt, vävstolarnas antal har sedan 1780 minskats med tio stycken; nu äro 35 stolar i gång och »en hop sönder tagna och nerlagda». Men det inneliggande lagret är rikhaltigt och värdefullt, enbart »silekull och garn» värderas till 3,294 rdr., och bland sidenvarorna nämnas »moir, race de maur, race de Cesill, taft de lustre, sarge de soije, lyst-rum, droguet, bourdalon, florsdukar, damascherade dukar och kamel-

¹ Rådhusarkivets bouppteckningar 1786, del 2, sid. 147 ff.

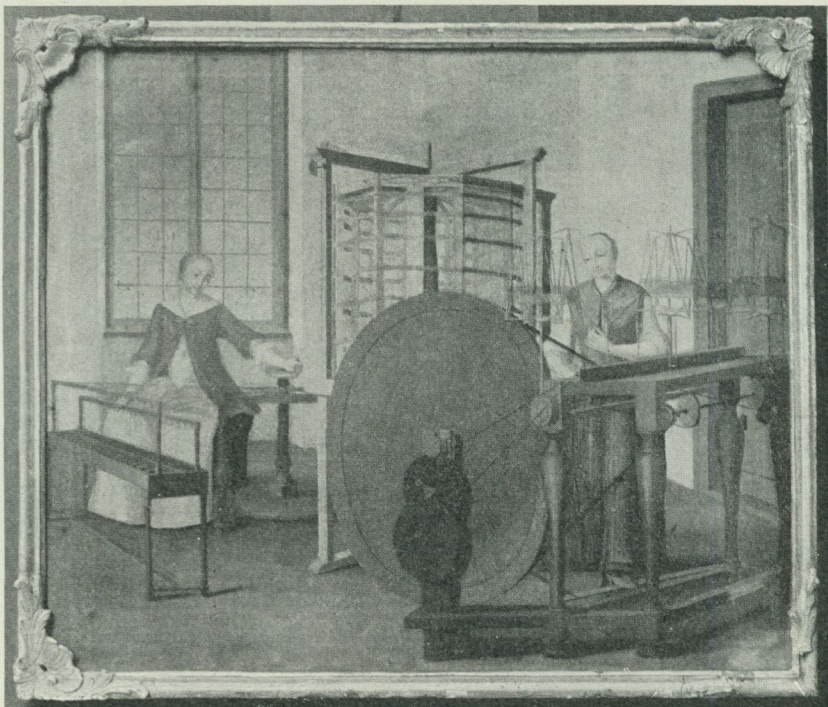

Fig. 13. Varpning och spolning. Målning å dörröverstycke från sidenfabrikören Rudolf Stenbergs hus i Stockholm. Omkring 1770. Längd 118 cm. Nord. Mus. 85 861 d.

hårsvästar.» Den gamla fabriken hade också en stor och förnäm kundkrets, bland de många gäldenärerna finner man såväl »Kongl. Majestet» som hertigarna Carl och Fredrik Adolf.

Det är nog så förklarligt, att Abraham Westman snart sökte sig en ny maka, hans stora barnskara och vidlyftiga hushåll krävde en erfaren husmoders omsorger, och redan året efter den första hustruns död gifte han om sig med Anna Maria Stenberg, dotter till sidenfabrikören Stenberg. Äktenskapet blev icke långvarigt, redan år 1790 upplöstes det genom sidenfabrikörens död.

Vid Abraham Westmans fränfälle var ännu välstånd rådande, hemmet var rikt och välförsett, fabriken hade ännu många vävstolar uppsatta, och varulagret var stort.¹ Av bouppteckningen kan

¹ Rådhusarkivets bouppteckningar 1790, del 1, sid. 160 ff.

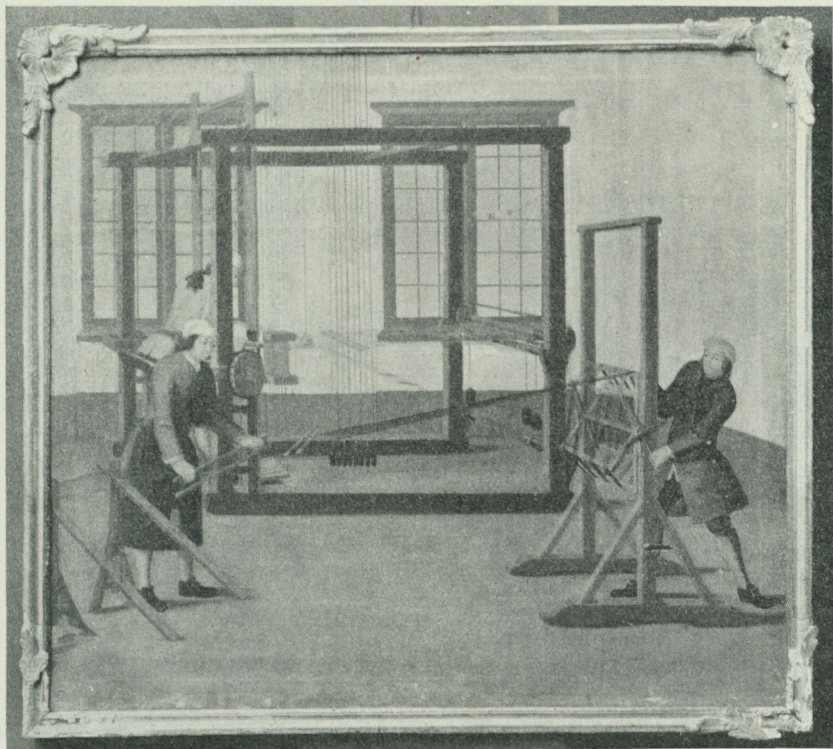

Fig. 14. Sidenvävning och sträckning av varpen. Målning å dörröverstycke från sidenfabrikören Rudolf Stenbergs hus i Stockholm. Omkring 1770. Längd 118 cm. Nord-Mus. 85 861 a.

man icke utläsa, att tiderna nu blivit sämre, men årsberättelserna tala ett ganska tydligt språk; år för år minskas arbetarnas antal och värdet av det tillverkade, allt färre vävstolar äro i gång, och allt färre sidensorter fabriceras. Dödsåret äro arbetarna 26 och tillverkningsvärdet endast 2,787 rdr.¹

Abraham Westmans bouppteckning är synnerligen givande. Den är icke endast, som de flesta bouppteckningar från tiden, i fråga om möbler och heminredning kulturhistoriskt intressant: genom den minutiöst noggranna förteckningen över fabriksinventarier och varulager är den onekligen industrihistoriskt sett ett värdefullt doku-

¹ Komm. koll. årsber. 1790.

ment.¹ Anmärkningsvärd är den synnerligen långt drivna specialisering, som rådde vid fabriken, och som i någon mån torde tillfredsställa även ett ganska modernt krav på industrimässighet.

Som en knapphändig, men ganska intressant illustration till bo-uppteckningarnas torra uppgifter kunna ett par dörröverstycken tjäna, vilka tillhört Abraham Westmans svärfaders, sidenfabrikören Rudolf Stenberg, hem i Stockholm (fig. 13—14). Visserligen torde dessa målningar återgå på utländska kopparstick av undervisande karaktär, men de visa säkerligen ändock ganska troget utseendet av en svensk sidenfabrik. De svenska fabriken arbetade ju vid denna tid helt och hållet efter utländska förebilder, och en smula lokalfärg har väl den svenske hantverkare, som utfört målningarna, kunnat förläna sitt verk.

Tre av sönerna Westman övertogo efter faderns död fabriken. Den drevs av den näst äldste sonen, sidenfabrikören Peter Gustaf Westman, medan tvenne yngre söner, lantbrukaren Johan Abraham samt grosshandlaren och sidenfabrikören Henric stodo som ägare av gården. Under deras tid blev det åter ett relativt uppsving, men man nådde dock aldrig upp till samma resultat som fadern. Det ryska kriget och de stormiga händelserna ute i världen hade orsakat en långvarig och svår dyrtid, och överflödsförordningarna och kanske även införandet av svenska dräkten gjorde, att sidenet icke längre var en så begärlig handelsvara. Man kan utan tvivel även utläsa en svängning i tidens mod, när tillverkningen vid sidenfabriken år 1795 endast omfattade taft, satin, sarge de soije och damastdukar.² Det var icke längre rokokons och den gustavianska tidens elegant mönstrade sidentyger, som voro moderna, tidens stränga och släta stil krävde enklare stoffer i dräkt och utstyrsel. Men härmed hade också den konstnärligt högtstående och förnämliga sidenindustrien gått sin undergång till mötes.

De fåtaliga tygsorterna gjorde, att ett stort antal vävstolar blevo överflödiga, de minskades på fem år från 26 till 14.² Även arbetarna blevo något färre, och de oanvända utrymmena uthyrdes

¹ Förteckningen publiceras i sammandrag som bilaga 1.

² Komm. koll. årsber. 1795.

till bostäder. För första gången möter man hyresgäster på Koschells backe eller Henriksdal, som gården då även kallades. Det var en otrolig massa människor, som vid mantalsskrivningen 1800 funnos här ute: sju sidenvävargesäll, en sidenvävarlärning, en linne- och bomullsvävarmästare, en tygvävargesäll, en sidenvävaränka, en strumpvävaränka, en tygvävaränka, en kattunblekaränka, en »K. Hoflakej», en skomakargesäll, en timmergesäll och en timmerdräng, en artillerist, en trädgårdsdräng, två husdrängar, en murargesäll, en järnkrämare, en gardessoldat, två dragoner, en stadssoldat, tre soldatänkor, en soldathustru, en dödgrävaränka och slutligen »en utfattig jungfru». Då de flesta dessutom hade familjer, förstär man, att utrymmet verkligen tillvaratogs.

År 1801 sålde de båda bröderna Henric och Johan Abraham Westman gården till sidenvävaren Nils Häggman, vilken alltsedan sin gesälltid hade arbetat vid fabriken och bott på platsen.¹ Enligt Kommerskollegii årsberättelser drevs emellertid den »Frittziske» fabriken alltjämt av P. G. Westman, och då Nils Häggmans namn icke återfinnes i berättelserna, får man antaga, att P. G. Westman även under Häggmans tid kvarstannade som ledare av fabriken vid Surbrunnsgatan.

Det ser icke ut, som om byggnaderna under 1700-talets sista decennier hade blivit alltför väl underhållna. Speciellt den gamla byggnaden vid Surbrunnsgatan hade blivit illa åtgången av tidens tand, torvtaket var otätt, fukt och röta hade trängt in i väggarna och förstört timret. Vid en brandsyn blev det klagomål, och Byggnings och Ämbets Kollegiet lade ej fingrarna emellan:²

»Sedan höglofl. Öfver-ståthållare Embetet i anledning af inkommen Brandsyns Rapport förwist till Collegium at pröfwa och sig utlåta, huru förhållas bör med en uti Fabriqueren N. Häggmans på Norrmalm vid Surbrunnsgatan i qvarteret Bryggaren (sic) under N:o 62 belägna Egendom till wänster om porten stående gammal och bristfällig trädbyggning av Twänne wåningars höjd med Torf-

¹ Stadsing. kont. Fria 16, sid. 59.

² Stockholms Stads Byggnings och Embets Collegii protokoll den 11. okt. 1803. I Rådhusarkivet.

tak; samt herr Rådmannen ädel och högaktad Johan Eric Blom tillika med vice Stads Architecten högaktad C. C. Giörvell efter hållen besigtning deraf utlåtande afgifwit, så

Resolverades.

Aldenstund wid hållen besigtning den uti Fabriqueren Häggmans ofwanberörda gård till wänster om porten stående trädbyggning av 2ne wåningars höjd med torftak befunnits wara til tak och öfwer wåning så bofällig at med bibehållande af byggningens nuwarande höjd någon reparation icke tillåtas kan; Fördenskull och som deremot trädwirket uti nedra wåningen befunnits wara uti gådt stånd, hwarföre och Fabriqueren Häggman anhållit om tillstånd at förminska byggningen till en wånings höjd; altså och i stöd av 7 § uti Kongl. Majts Nådiga förordning angående husreparationer i Stockholms Stad den 7 martii 1737 pröfwer Collegium skjälighet ålägga Fabriqueren Häggman at wid 3 rd. 16 sk. wite innan April månads slut nästkommande år låta afrifwa såwäl det bristfälliga torftaket som öfre wåningen af merberörda trädbyggning, derefter Häggman sedan byggningen såmedelst blifwit minskad en wåning bewiljas at utwändigt panela och täcka densamma med nytt tegeltak hwarwid likwäl Häggman förbjudes at uti winden inreda rum med eldstäder hwilken af Collegium fattade Resolution kommer efter anslag at nästa Torsdag den 10 i denna månad utgifwas.»

Troligen följdes wid ombyggningen ganska noga de direktiv, som givits från höga vederbörande. Överwåningen revs ned, väggarna lappades; kanske måste man med hänsyn till det gamla och dåliga timret göra reparationen ganska omfattande. Ett nytt och kraftigt bjälklag lades in för att hålla samman de gamla väggarna, och byggnaden täcktes med ett högt tegeltak.

Härmed fick »Hazeliushuset» till det yttre det utseende, som det ännu i dag har: panelade och gulmålade fasader med höga, tättsittande fönster, som smyckas av enkla, men vackert utformade omfattningar, en enkel taklist och ett högt brutet och avvalmat tak (fig. 1). Det är 1700-talet och den gustavianska stilen, som domnera i denna arkitektur, stilväxlingarna följde bland de bredare

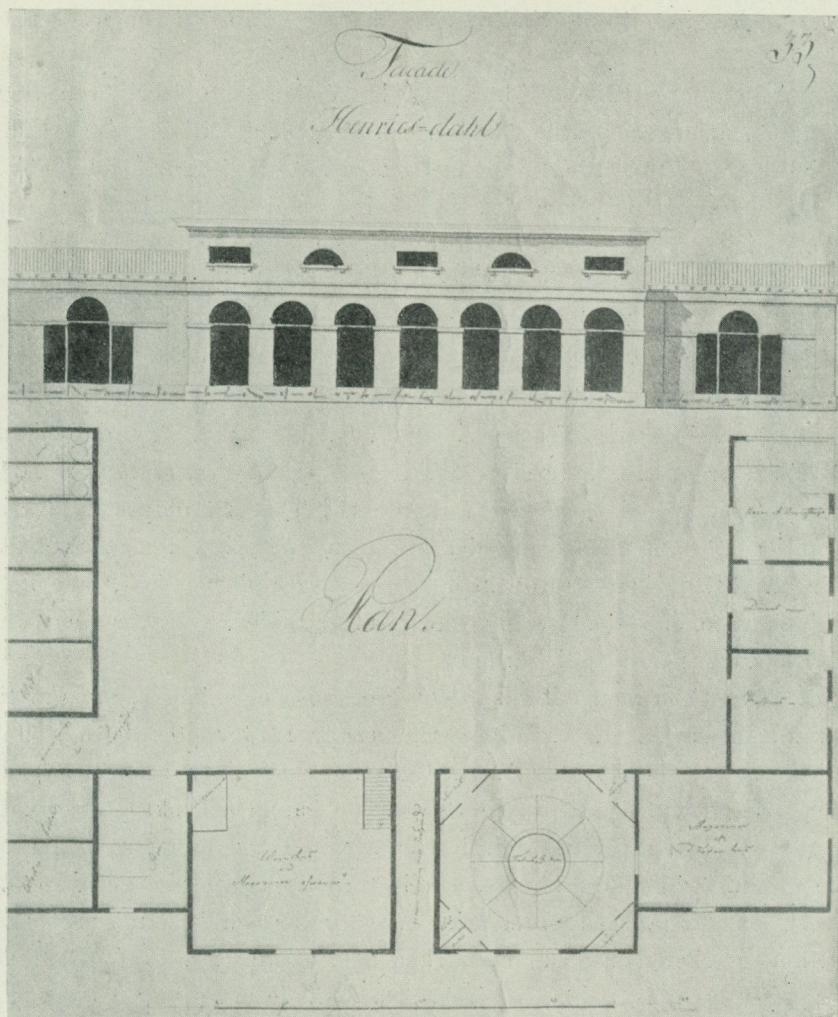

Fig. 15. Byggnadsritning till en »lerhusbyggnad» i den gamla Fritziska gården 1813. Huset låg med fasaden åt trädgårdens södra sida. Innehöll som synes fähus för 8 kor, vagnshus, stall, vedbodur, kuskens och dejans rum m. m. I Byggnadsnämndens arkiv.

lagren ofta icke de gränser och årtal man är van att av hävd sätta.

I husets inre bibehöll man troligen den gamla planen, som tidigare beskrivits; den nuvarande inredningen med sina många

rum och sin stora vindsvåning härrör från en något senare tid.¹

Allt syntes till att börja med gå den nye fabrikören väl i handom, arbetarnas antal ökades, och år 1805, då tillverkningsvärdet var över 15,000 rdr., dunkade 32 vävstolar i fabrikslokalerna.² Men tre år senare var det åter krig och dyrtid, Nils Häggmans ekonomiska resurser voro snart uttömda, och år 1809 gjorde han konkurs med endast något över 1,000 rdr. i tillgångar.³ Gården såldes på stadsauktion, där kramhandlaren Abraham Theel inropade den för 3,700 rdr.⁴

Theel, som bodde i Staden, blev nu även sidenhandlare, men fabriken leddes allt framgent av P. G. Westman. Tydligt hade fabriken trots allt kvar sitt gamla goda rykte, ty såväl Karl XIII som åtskilliga bland högadeln hörde till Theels kundkrets. Egendomligt nog nämnes icke sidenfabrikens existens vid mantalsskrivningen 1810, »här är tobaksplantage» heter det endast, men flera sidenväware, både mästare och gesäller, sidenväverskor och vinderskor, voro bosatta i gården.

Efter Abraham Theels död⁵ innehades egendomen en kort tid av kommissarien H. N. Wiggman, men år 1813 köptes den för 6,000 rdr. av kramhandlaren H. R. Carger,⁶ som själv bosatte sig där och även satte i stånd en del av de gamla och skröpliga byggnaderna. Hans första åtgärd var att bygga nya uthus, några av de gamla byggnaderna revos och i stället uppfördes en »lerhusbyggnad», en länga med framspringande flyglar och kraftigt mittparti, vilket markerades med blindarkad och attika (fig. 15).⁷ Det hela är ytterst typiskt för empiren, som älskade att giva de mest obetydliga uthus en något pretentiös arkitektonisk utsmyckning.

¹ Ovanstående bygger på iakttagelser, gjorda under Hazeliushusets flyttande, meddelade av intendenten Sigurd Wallin.

² Komm. koll. årsberättelse 1805.

³ Rådhusrättens värderingar 1809. N:o 17. Rådhusarkivet.

⁴ Stadsing. kont. arkiv, Fria 17. sid. 244.

⁵ Siden- och kramhandlaren Johan Abraham Theel dog $24\frac{1}{5}$ 1811. Bouppteckning samma år, del 4, sid. 687 ff.

⁶ Stadsing. kont. arkiv, Fria 18, sid. 356.

⁷ Byggnadsnämndens arkiv 1813, fol. 133. Egendomen kallas här Henricsdal.

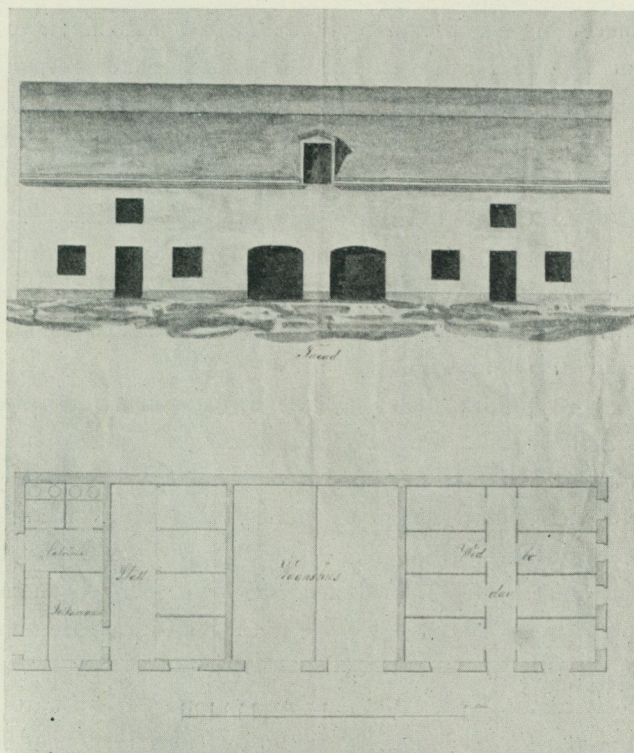

Fig. 16. Byggnadsritning till uthus i den gamla Fritziska gården 1843. Samtidigt med att detta hus uppfördes »nordväst på tomten vid Surbrunnsgatan,» reparerades en av byggnaderna vid Badstugatan. I Byggnadsnämndens arkiv.

Ännu under Cargers tid ledde den nu snart femtioårige P. G. Westman fabriken, som dock sjönk ned till ett allt mera blygsamt omfång. År 1810 synes vara den definitiva vändpunkten, då tillverkades alltså sidan: taft, satin, sammet, felb, »Leventin», rips, flor och dukar, men några år senare fanns det endast tvenne arbetare, och utom dukar vävdes nu endast flor.¹ Det sista året, som den gamla Fritziska fabriken nämnes, är 1817. Då voro vävstolarna och arbetarna fyra till antalet, och tillverkningen hade inskränkts till dukar, inalles 778 stycken.¹ Året därpå den 6 april gick Peter Gustaf Westman ur tiden,² och fabriken nedlades därmed för alltid.

¹ Komm. koll. årsberättelser.

² Bouppteckning 1818, del 1, N:o 369. Rådhusarkivet. P. G. Westman synes

Förmodligen var det just vid denna tid, när fabriken hade upphört, som ägaren företog en hel del ganska genomgripande reparationsarbeten i gården vid Surbrunnsgatan. Huset på översta terrassen revs ned, den södra flygeln reveterades och putsades, och »Hazeliushuset» fick en inredning efter tidens smak; en vindsvåning inreddes, där en del av de gamla 1700-talsdörrarna, en blåmålad kakelugn och andra omoderna detaljer kommo till användning.

Några decennier senare brandförsäkrades hela egendomen, som därvid blev uttömmande och ingående beskriven.¹ Om »Hazeliushuset» heter det i denna beskrivning:

»Öster om planket och portarne, invid Surbrunnsgatan en $29\frac{3}{4}$ alnar lång $13\frac{1}{4}$ alnar bred en våning hög, ut- och invändigt panelad, utvändigt oljemålad timmerbyggnad på hög stenfot. Under östra delen af denna byggnad finnes en hvälfd källare till större delen öfver jord och tillgänglig från trädgården genom trädörr samt under den vestra delen, med nedgång från köket, genom lucka på stentrappa försedd med trästeg en hvälfd källaresvale och en hvälfd källare afplankad i tre delar samt utbygd på vestra gafveln med plåttak och under jord. *Bottenvåningen*, har $4\frac{3}{4}$ alnars höjd samt innehåller en från gården tillgänglig förstugu med brädgolf och ett kontor o. en tambur med en wedlår: sex rum med kakelugnar, tapeter, en garderob, flygeldörrar, dels bröstpaneler, dels fot- och bröstlistor: en passage med en garderob och ett kök med spis, tvänne ugnar, väggfasta hyllor och skåp; öfverallt panelade tak; i rummen öfverdragna med papper. Från förstugan går trätrappa till *windsvåningen* som med $3\frac{3}{4}$ alnars höjd består av förstugu med en sidogång, sex rum men fyra kakelugnar och tre kallrum, alla med tape-

ha samlat en smula kapital under sin verksamhet på fabriken, troligen emedan han alltid endast varit löntagare. Elva av syskonen levde vid bouppteckningens uppsättande.

Bland inventariet upptages 1., 2. och 3. klassens prima lärfter summa 1471 $\frac{1}{2}$ alnar à 24 sk. Under fabrikseffekter märkas: 2 redskaper till blommerade arbeten, raserade; 10 släta redskaper med rider (?), 4 vävstolar till slätt arbete, dessutom templar, bobiner, handrullar, silkesstock m. m. Färdiga arbeten bestodo endast av blockdukar med och utan frans.

¹ Stockholms Stads Brandförsäkr. arkiv, 1862 års verif. Band III, fol. 1499 ff.

ter, panelade tak, fot- och bröstlister. Genom lucka i förstugutaket uppgång till vinden på hanbjelkarne. Yttertaket är brutet, täckt med tegel och försedt mednock af jernplåtar, hvarmed tre fönsterkappor åt gatan och tre dylika kappor åt gården jemväl äro beklädda.»

I allt väsentligt återger denna beskrivning husets utseende efter ovannämnda ombyggnader och sådant det i närvarande stund ter sig på sin nya plats på Skansen.

Gårdens utseende vid samma tidpunkt framgår ganska tydligt av den tidigare reproducerade kartan (fig. 2). Man ser där Haze-liushuset vid Surbrunnsgatan, mitt emot detta på terrassen det då vitrappade tvåvåningshuset och där bakom ett uthus. Vid trädgårdens södra gräns ligger den stora ladugården, som hade byggts av Carger (enl. ritningen fig. 15). Och vid Badstugatan ligga de gamla kåkarna alltjämt kvar.

Kryddkramhandlaren Carger själv bodde vid denna tid i det vita tvåvåningshuset, där han hade rum med sidenmöbler, stor familj och många tjänare.¹ I de små kåkarna vid Badstugatan, där en mängd fattigt folk bodde, funnos ännu ett par sidenvävare kvar, nämligen en gesäll och två lärningar, vilka alla arbetade i Schönherr och Lundgrens sidenfabrik. Men det gula huset vid Surbrunnsgatan hyrde Carger ut, år 1820 bodde premieringenjören N. C. Brovallius med familj här, tio år senare grosshandlaren Lars Lönroth med familj och bodbetjänt. Och år 1831 flyttade kaptenen vid »Fältmätnings Brigaden af Kongl. Ingenieur Corpsen» Johan August Hazelius med hustru, den femåriga sonen Hans August och en piga in i huset vid Surbrunnsgatan.² Här var det, som sonen Artur två år senare, den 30 november 1833, såg dagens ljus, och i den gamla sidenvävaregården framlevde Artur Hazelius sina första levnadsår.

Det är också som Artur Hazelius' födelsehem denna gård har fått sin berömmelse, det är därför som den gula byggnaden nu flyttats till Skansen. Men det kan måhända vara intressant att veta, att den tidigare haft en lång, växlingsrik och märklig historia.

¹ Mantalslängd 1820.

² Uppgifterna ur mantalslängderna från resp. år.

Några korta notiser kunna komplettera det ovanstående. År 1834, medan ännu kapten Hazelius bodde kvar, gjorde kramhandlare Carger konkurs, och sockerbruksidkaren C. H. L. Schwiedler köpte »gårds-, trädgårds- och plantagetomt» för 12,700 rdr.,¹ och eftersom Schwiedler bodde på Blasieholmen, fick gården åter tjäna som malmgård. Därefter bytte gården ofta ägare. En kort tid omkring år 1840 var här bandfabrik, och en senare ägare var spelkortsfabrikören A. Bohman, »Bohmans flickors» upphovsman. Den lilla idylliska gården har använts som sommarnöje av åtskilliga gamla stockholmsfamiljer, ty ända till slutet av århundradet behöll denna trakt av staden sin lantliga karaktär, långa röda plank, låga byggnader och sammangyttrade kåkpartier kantade de landsvägsliknande, nödtorftigt stensatta gatorna.

År 1871 förvärvade sällskapet »Vänner till Pauvres Honteux» tomten, och som »Pauvres Honteux» torde den stora gården vid Odengatan vara välbekant för stockholmarna.

Så småningom förändrades också trakten. Odengatan drogs fram, hyreshus och höga kvarter växte upp, och slutligen efterträdde en bred avenue Badstugatans kåkrader. Den gamla gula och låga byggningen låg som en främmande relik ensam kvar i den nya stadsdelen, och när den år 1916 av Pauvres Honteux skänktes till Skansen, hade den redan länge varit ett stockholms-historiskt minne. Nu reser sig byggnaden uppe på Skansen, icke endast till åminnelse av Artur Hazelius, Nordiska museets och Skansens skapare, utan även som ett minne av det Stockholm som försvunnit.

¹ Stadsing. kont. arkiv, designationsbok 31, sid. 195.

Bilaga 1.

UTDRAG UR SIDENFABRIKÖREN ABRAHAM WESTMANS
BOUPPTECKNING D. ²⁶/₄ 1790.

I Rådhusarkivet, 1790 års inventariers I:a band, fol. 183—192¹/₂.

N:o I.

Förteckning å de wid Fritziske
Fabriquen befintlige Sijden samt
ylle wäfstolar jämte Redskaper:

- 4 st. Tafts stolar
- 2 st. $\frac{6}{4}$ b. Duks ditto
- 4 st. $\frac{5}{4}$ b. dito ditto
- 1 st. $\frac{5}{4}$ b. faconner: Tafts dito
- 2 st. flors Stolar
- 2 st. $\frac{5\frac{1}{2}}{4}$ b. Tafts duks dito
- 1 st. $\frac{3\frac{1}{2}}{4}$ b. Sijden dito
- 1 st. $\frac{7}{4}$ b. dito ditto
- 1 st. $\frac{3\frac{1}{2}}{4}$ b. blommer: Sattin dito
- 1 st. $\frac{2\frac{1}{2}}{4}$ b. Sarges de Soije dito
- 2 st. ? de maure dito
- 3 st. $\frac{3\frac{1}{2}}{4}$ b. Sattin dito
- 1 st. Moirs dito
- 1 st. Bordalon dito

- 26 st. Sijden wäfstolar med kammar och skiedar
- 3 st. Rännmölur med dess ramar
- 4 st. Spolräckur med ramar
- 1 Bomställning
- 12 st. ylle wäfstolar med kammar och skiedar

- 2 st. Twinnmölur
- 1 Rännmöl
- 2 st. Spolräckur
- 1 st. Bomställning

Diverse Fabriques Redskaper laut
efterföljande Specification:

- 5 st. Tafts Redskaper
- 3 st. Sattins dito
- 2 st. Flors dito
- 5 st. $\frac{1}{2}$ Sijden moirs dito
- 1 Duks Redskap
- 3 st. Carellé dito
- 1 faconner: Sattins dito
- 2 st. faconnerade $\frac{1}{2}$ Sijden dito
- 1 Taft de foulard ditto
- 2 st. Race de maure dito
- 2 st. Sarges de Soije dito
- 4 st. $\frac{1}{2}$ Sijden dito

Tillsammans Rdrl. 50: —

Tillsammans 31 Stycken Sijden
Redskaper med Skiedar, gamla och
till större delen obrukbara.

N:o II.

Rudimaterier:

N:o 1. *Rå Silcken:*

55 $\frac{1}{2}$ pd.	Netto 2:da Trame . . .	72 dlr.	3,996: —
26 $\frac{3}{4}$	Ditto	72	1,926: —
19 $\frac{1}{2}$	3:tia Ditto . . .	66	1,287: —
53 $\frac{1}{4}$	1:ma Ditto . . .	78	4,153: 16

36 $\frac{1}{2}$ pd.	Netto Ditto mastat . .	80 dlr.	2,920:—
11 $\frac{1}{8}$	3:tia ditto . . .	66	759:—
7 $\frac{5}{8}$	2:da ditto . . .	72	549:—
1 $\frac{1}{8}$	Bressia (?) . . .	48	54:—
30 $\frac{1}{2}$	1:ma Bologne . .	93	2,836: 16
20 $\frac{1}{2}$	2:da ditto . . .	87	1,783: 16
53 $\frac{1}{2}$	Ditto mastat . .	89	4,761: 16
27	China 2:nebundtar	60	1,620:—
1 $\frac{7}{8}$	3:tia Bologne . .	72	135:—
5 $\frac{1}{8}$	China skämd . .	40	205:—

N:o 2. Färgade Silcken:

7 $\frac{1}{8}$ pd.	Netto Oäct. Cram. 2:da		
	Trame	112 dlr.	798:—
10 $\frac{1}{4}$	Svart Ditto . .	104	1,066:—
1 $\frac{1}{8}$	Äcta Rosa Ditto	120	135:—
1 $\frac{3}{8}$	Ditto 1:ma D:o .	120	165:—
12 $\frac{3}{4}$	Svart ditto . .	110	1,402: 16
10 $\frac{3}{4}$	Diverse Coull.		
	2:da ditto . .	112	1,204:—
3	Svart 1:ma d:o .	134	402:—
21 lod	Äcta purpur d:o .	5 $\frac{1}{4}$	110: 8
1 $\frac{1}{2}$	Diverse Coull.		
	2:da d:o . .	130	195:—
3 $\frac{5}{8}$	Svart China . .	88	319:—
12 $\frac{1}{2}$	Diverse Sysilcke		
	incourant . .	72	900:—
6 $\frac{3}{4}$	Ditto Florette		
	Silcke . . .	36	243:—

N:o 3. Windade Silcken:

5 $\frac{1}{2}$ pd.	svart 1:ma Bologne å		
	75 bobin.	140 dlr.	770:—
1 $\frac{11}{32}$	hvit dito å 20 bobin. .	150	201: 18
1 $\frac{15}{32}$	Äcta Rosa dito å 19		
	bobin.	174	255: 18
1 $\frac{3}{16}$	Ditto purpur d:o å 18		
	bobin.	174	206: 20
1 $\frac{9}{16}$	liusblå dito å 15 bo-		
	bin.	150	234: 12
4 $\frac{1}{8}$	Coull. de chaire d:o å		
	40 bobin.	146	602: 8
3 $\frac{3}{16}$	Rosa 2:da dito å 42 bo-		
	bin.	138	439: 28
4 $\frac{27}{32}$	ordin. Coull. dito å		
	36 bobin.	130	629: 22
3 $\frac{5}{16}$	Ditto ditto å 40 bob.	130	430: 20
1 $\frac{3}{16}$	Ditto ditto å 16 bob.	130	154: 12

1 $\frac{1}{2}$	pd.	Ditto ditto å 28 Bobin.	130 dlr.	195:—
4 $\frac{21}{32}$		Ditto ditto å 76 bobin.	130	605:10
1		D:o 1:ma d:o å 14 bob.		150:—
2 $\frac{1}{32}$		Rosa Ditto å 8 bobin.	174	114: 6
3 $\frac{1}{16}$		ord. Coull. ditto . .	150	28: 4
2 $\frac{5}{32}$		China 3 dlr pr. lod		75:—
6 $\frac{3}{32}$		Svart 2:da Trame å 36		
		bobin.	108 dlr.	658: 4
2 $\frac{5}{16}$		ord. Coull. dito å 14		
		bobin.	116	268: 8
2 $\frac{3}{4}$		Ditto d:o å 21 bob. .	116	319:—
2 $\frac{5}{16}$		Ditto d:o å 24 bob. .	116	268: 8
3 $\frac{3}{32}$		Ditto d:o å 28 bob. .	116	358:28
1 $\frac{5}{16}$		Ditto d:o å 18 bob. .	116	152: 8
1 $\frac{1}{4}$		rå 1:ma d:o å 16 bob.	97	121: 8
2 $\frac{1}{32}$		Rosa China å 6 bo-		
		bin. 3 $\frac{1}{4}$ dlr. pr. lod		68: 8
1 $\frac{1}{8}$		Coull. Ditto 4 bobin.		
		3 dlr. pr. lod.		12:—

hos följande Winderskor:

Örberg	2	pd.	3	lod	rå 1:ma Trame . .	78 dlr.	163:10
Kling	2		3		Rosa & hvit 2:da		
					trame	116	247: 2
Holmström	1		14		Palje 2:da Bologne	130	186:28
Pålack	1		5		Svart 1:ma d:o . .	134	154:30
	2		1		Hvit Ditto	118	239:22
Holmberg	3		4		Chare & Palje 2:da		
					ditto	116	362:16
Lampa	2		4		D:o & hvit 2:da dito	118	250:24
Mört	1		26		Svart Piemontezer	134	242:28
Wirström	3		28		D:o 2:da Trame . .	104	403:—
Klebnau	2		2		Jamoi D:o Bologne	130	268: 4
Sandberg	1		22		Hvit d:o Trame . .	112	189:—
Björklund	2		10		Blå & Celadon Ditto	112	259:—
Wesslander	2		2		Hvit 1:ma Trame .	120	247:16
Stålbom	2				China	72	144:—
Edbom	1		19		Rosa 1:ma Trame .	136	174: 8
Witte	1		28		Blå 2:da Bologne .	130	243:24
Twist	1		13		Svart & Purp. 1:ma		
					ditto	130	182:26
Runman	1		26		Svart ditto	134	242:28
	2		10		Blå 2:da Trame .	112	259:—
Kjellander	2				Chaire & Blå d:o .	112	224:—
Söderberg	2		4		Svart hårt	100	212:16
			25		Hvit 2:da d:o . .	112	87:16
Häggman	2		6		Svart 1:ma d:o . .	100	218:24

Garner:

1	Säck 155 pd.	1:ma Camelgarn		
1	138	Ditto		
1	108	Ditto		
1	121	Ditto		
1	41	Ditto		
S:a 561 pd. 1:ma Camelgarn			37 dlr.	20,757: —
1	Säck 129 pd.	2:da Camelgarn		
1	65	Ditto		
S:a 194 pd. 2:da Camelgarn			27	5,238: —
1	Säck 121 pd.	3:tia Camelgarn		
1	134	Ditto		
1	72	Ditto		
S:a 327 pd. 3:tia Camelgarn			18	5,886: —
1	Säck 104 pd.	4:to Camelgarn	10	1,040: —
18	bundt. 42 pd.	1:ma Redgarn 20 sträng.	18	756: —
25½	pd. tvinnat	1:ma Camelgarn	44	1,122: —
26 ³ / ₈	»	3:tio Ditto	21½	567: 2
17 ³ / ₈	»	4:to Ditto	12	208: 16
9 ¹ / ₈	Äcta Cram.	3:tia Ditto	33½	305: 22
5 ³ / ₄	doubl.	1:ma Camelgarn	18	103: 16
4 ³ / ₄	Ditto	2:da ditto	15	71: 8
9	Svart Bomullsgarn	9 strängar	22	198: —
5½	otvinnat	1:ma Camelgarn	42	231: —
15	Hvit Bomullsgarn		15	225: —
59	byckt Linnegarn		7½	442: 16
6	obykt ditto		6	36: —
5 ³ / ₄	Rosa ditto		18	103: 16
5 ¹ / ₄	1:ma Camellsgarn å	72 Pipor	19	99: 24
3 ¹³ / ₁₆	doubl. Camelgarn	3:tia Sort	21	80: 2
4½	3:tia ditto å	33 bob.	21	94: 16
4 ¹ / ₄	4:to ditto å	16 bob.	12	51: —
1 ¹ / ₄	1:ma ditto	16 bob.	42	52: 16
1 ¹ / ₄	2:da ditto	20 bob.	44	55: —
2 ⁷ / ₈	tvinnat Ulgarn å	20 bob.	16	46: —
3 ¹ / ₄	Linnegarn å	20 bobin.	8	26: —
4	Camelgarn till	Kiött å 56 bobin.	44	176: —

Hos nedan Specificerade Doublererskor:

Bergström	3 pd.	6 lod	1:ma Camelg.	43 dlr.	137: 2
Fernbohm	3	2	Ditto	43	131: 22
Brinckman	6	3	Ditto	43	262: 1
Reuter	4	2	3:tiae ditto	21	85: 10
Lindberg	4	6	Ditto	21	87: 30
Mörling	7	2	Ditto	21	148: 10
Lindgren	3	7	1:ma Ditto	43	138: 13
					85,411: 6

Hvarifrån kommer at afdragas de till de i arbete varande tyger erforderlige Inslager, då desse varor här blifva som kompletterade uptagne och finnas antecknade under N:o 501 till 533 utgörande som följer:

25 pd.	19 lod	Svart Sileke . .	2,815: 10		
11		ordin. Coalleur			
		d:o	1,320: —		
2	16	Äta ditto ditto .	340: —		
	26½	Rått Sileke . .	68: 31		
	17	China	38: 8		
30	22	3:tia Camelgarn	644: 14		
18		4:to ditto . . .	252: —		
5	9	Ullgarn 8 sträng.	/		
11	4	Ditto	247: 16		
18	8	Linnegarn . . .	146: —	5,872: 15	79,538: 23

Waru Lagret:

N:o	Aln.				
1	56	Äckt Cram. tryckt	Jagg 12 dlr.	672: —	
2	13 ¼	Ditto ditto	12	159: —	
3	52 ¼	Hvit ditto	10½	548: 20	
4	44½	Blått ditto	10½	467: 8	
5	57	Äta Cram. otryckt			
		ditto	11	627: —	
6	56½	Ditto Ditto	11	621: 16	
7	57½	Grått ditto	9½	546: 8	
8	56½	Ditto Ditto	9½	536: 24	
9	56	Ditto Ditto	9½	532: —	
10	13	Hvit ditto	9½	123: 16	
11	13	Ditto Ditto	9½	123: 16	
12	56	Ditto ditto	9½	532: —	
13	56	Ditto ditto	9½	532: —	
14	57	Hvit ofärgat Ditto .	9	513: —	
15	56	Ditto ditto	9	504: —	
16	56	Ditto ditto	9	504: —	
17	56	Ditto ditto	9	504: —	
18	56	Ditto ditto	9	504: —	
19	28	ofärgat Engelskt ditto	18	504: —	
20	27	Ditto ditto	18	486: —	
21	58½	Hvit färgat Velp . .	9	526: 16	
22	59	Ofärgat ditto	8½	501: 16	
23	28	Svart ditto	9	252: —	
24	26	Ditto ditto	9	234: —	
25	56	Svart Camlotte de			
		Bruxelle	10	560: —	
26	57	Ditto Ditto	10	570: —	

N:o	Aln.			
27	55	Ditto ditto	10 dlr.	550:—
28	56	Ditto ditto	10	560:—
29	22	Ditto ditto	10	220:—
30	56	ofärgat ditto	9	504:—
31	56	Ditto ditto	9	504:—
32	57	Ditto ditto	9	513:—
33	55	Ditto ditto	9	495:—
34	55	Ditto ditto	9	495:—
35	56 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	9	508:16
36	63 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	9	571:16
37	63 $\frac{1}{3}$	1:ma Camelhårssattin	11	698:16
38	55	1:ma Ditto	11	605:—
39	57	2:da Camelhårs sattin	10	570:—
40	56	2:da ditto ditto . .	10	560:—
41	57	2:da ditto ditto . .	10	570:—
42	56	2:da ditto ditto . .	10	560:—
43	56	2:da ditto ditto . .	10	560:—
44	57	2:da ditto ditto . .	10	570:—
45	56	2:da ditto ditto . .	10	560:—
46	56	2:da Ditto ditto . .	10	560:—
47	52	3:tio ditto ditto . .	9	468:—
48	55	3:tio ditto ditto . .	9	495:—
49	16	3:tio ditto ditto . .	9	144:—
50	27	medel Oberlastung .	9	243:—
51	70	1:ma ofärgat Camel- hårssattin	10	700:—
52	57	3:tio ditto ditto . .	8	456:—
53	56	3:tio ditto ditto . .	8	448:—
54	56	3:tio ditto ditto . .	8	448:—
55	6	Parkummer L:t lärfts- krämare räkning .		1,126:—
56	3 st.	Äcta Cramoisie Sicile- radeSammetsvästar	18	54:—
57	1	Ditto Ditto fläckig .		9:—
58	1	Svart ditto felaktig .		9:—
59	8	Ofärgade ditto . . .	12	96:—
60	79	Coull. rut. 5/4 Dugar	6	474:—
61	62	Ditto ditto	6	372:—
62	33	Ditto ditto	6	198:—
63	50	ditto ditto	6	300:—
64	55	ditto ditto	6	330:—
65	71	ditto ditto	6	426:—
66	11	ditto ditto	6	66:—
67	86	Ditto ditto	6	516:—
68	25	ditto ditto	6	150:—
69	34	ditto ditto	6	204:—
70	83	svarta dito	6	498:—

N:o	Aln.			
71	4	ditto ditto	6 dlr.	24:—
72	87	ditto ditto	6	522:—
73	42	hvita 6/4 b. Tafts dito	7½	315:—
74	84	Rosa 5/4 Sarg. de Soije		
		ditto	7½	630:—
75	18	Coull. 5½/4 b. Ditto .	7½	135:—
76	28	Grå 3/4 b. Ditto	6	168:—
77	28	Coull. 5½/4 Sarg. de		
		Soije ditto	6	210:—
78	54	Svarta 5½/4 Sarg. de		
		Soie Dukar	7½	405:—
79	33	upsvärtade ditto ditto	5	165:—
80	8	Coull. 6/4 b. ditto .	9	72:—
81	17	Coull. doub. ditto . .	9	153:—
82	41	Ditto 6/4 b. ordin.		
		Ditto	9	369:—
83	75	Svarta ditto ditto . .	9	675:—
84	58	Ditto ditto ditto . .	9	522:—
85	16	Rosa 5½/4 b. Ditto .	7½	120:—
86	19	Coull. 5½/4 b. Damast		
		d:o	9	171:—
87	4	Ditto ditto ditto . .	9	36:—
88	40	Ditto drälls ditto . .	8	320:—
89	8	Ditto ditto ditto . .	8	64:—
90	28	Hvita & Rosa 6/4 b.		
		Tafts ditto	7½	210:—
91	9	Ditto ditto 5/4 b.		
		Sarges de Soije		
		Ditto fläckiga	3	27:—
92	4	Coull. 5/4 b. Sarg. de		
		Soie	6	24:—
93	2	Ditto 5½/4 b. Ditto .	7½	15:—
94	6½	Svart 3½/4 b. Sijden		
		Sattin	7	45:16
95	10½	Ditto ditto	7	710:16
96	24	Ditto 3½/4 b. dub.		
		ditto	12	288:—
97	77	Ditto ditto ditto . .	12	924:—
98	10	Ditto 5/4 b. Ditto .	9	90:—
99	48½	Ditto ditto ditto . .	9	436:16
100	37½	ditto ditto ditto . .	8	300:—
101	9	ditto ditto ditto . .	9	81:—
102	105½	ditto ditto ditto . .	8	844:—
103	90	Ditto Satineradt Ca-		
		rellé	8	720:—
104	52½	Ditto 5/4 b. Sijden		
		Sattin	7½	393:24

N:o	Aln.			
105	102	Ditto ditto ditto . .	$7\frac{1}{2}$ dlr.	765: —
106	$26\frac{1}{2}$	Äcta Cram $3\frac{1}{4}$ b.		
		Ditto	9	238: 16
107	$46\frac{1}{2}$	Rosa ditto ditto . .	9	418: 16
108	20	Ditto ditto ditto . .	9	180: —
109	$47\frac{1}{2}$	Äcta Coull. de feu ditto	8	380: —
110	3	Capucin Ditto . . .	7	21: —
111	$5\frac{1}{2}$	Ventre de bische Ditto	7	38: 16
112	$77\frac{1}{2}$	Ditto Ditto	7	542: 16
113	16	Coull. de chaire . .	8	128: —
114	$26\frac{1}{2}$	liusblått ditto . . .	8	212: —
115	52	ditto ditto	8	416: —
116	$34\frac{1}{2}$	Palje ditto	8	276: —
117	5	ditto dub. ditto . .	9	45: —
118	50	hvit $3\frac{1}{4}$ b. ditto . .	8	400: —
119	52	ditto ditto ditto . .	8	416: —
120	57	Hvit $3\frac{1}{4}$ b. Sijden sattin	$8\frac{1}{2}$	484: 16
121	$39\frac{1}{2}$	Ditto ditto ditto . .	$8\frac{1}{2}$	335: 24
122	55	Ditto dub. ditto . .	9	495: —
123	19	Ditto ditto ditto . .	9	171: —
124	17	Ditto ditto ditto . .	$7\frac{1}{2}$	127: 16
125	13	Ditto ditto ditto . .	7	91: —
126	51	Liusblått ditto . . .	8	408: —
127	$48\frac{1}{2}$	Ditto ditto	7	339: 16
128	24	Coull. de feu ditto .	$7\frac{1}{2}$	180: —
129	$4\frac{1}{2}$	Capucin ditto . . .	7	31: 16
130	55	äcta cram. ditto . .	8	440: —
131	$58\frac{1}{2}$	Coull. de chaire ditto	11	643: 16
132	$12\frac{1}{2}$	Ventre de bisch ditto	7	85: 24
133	69	Gull gult ditto . . .	6	414: —
134	10	hvit ditto	$7\frac{1}{2}$	75: —
135	$33\frac{1}{2}$	liusblått ditto . . .	$7\frac{1}{2}$	251: 8
136	$44\frac{1}{2}$	ditto dub. ditto . .	9	400: 16
137	23	Celadon ditto ditto .	9	207: —
138	$21\frac{1}{2}$	Hvit ditto ditto . .	9	193: 16
139	102	Grått Satinerat Carellé	6	612: —
140	100	Ditto rand. sattin . .	6	600: —
141	46	Ditto musch. ditto .	5	230: —
142	48	Blått $5/4$ faconeradt ditto	8	384: —
143	$4\frac{1}{2}$	Hvit $3\frac{1}{4}$ br. Ditto ditto	$7\frac{1}{2}$	33: 24
144	6	Grönt ditto ditto . .	$7\frac{1}{2}$	45: —
145	$39\frac{1}{2}$	Blått d:o d:o	6	237: —
146	30	Coull. de chaire $5/4$ musch. sattin . .	8	240: —

N:o	Aln.			
147	8 $\frac{1}{2}$	Rosa 3 $\frac{1}{2}$ /4 musch.sattin med Silf.	8 dlr.	68:—
148	66 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto ditto . . .	8	532:—
149	34	Gult ditto med ditto	7 $\frac{1}{2}$	255:—
150	74	Blått ditto med ditto	8	592:—
151	3 $\frac{3}{4}$	Silfver tyg	9	33: 24
152	35	Svart 5/4 faconerat sattin	7	245:—
153	80	Celadon Taft de lustre	4	320:—
154	7 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	4	30:—
155	3 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	4	14:—
156	70	Svart 4 $\frac{1}{2}$ /4 b. Ditto .	4	280:—
157	59	Liusblått 5/4 ditto .	4	236:—
158	37 $\frac{1}{2}$	Cramoisie Ditto ditto	4	150:—
159	54 $\frac{1}{2}$	Palje ditto ditto . .	4	213:—
160	30 $\frac{1}{2}$	Mörk grönt Taft de Lustre	4	122:—
161	55 $\frac{1}{2}$	Grått ditto	4	277: 16
162	8	Hvitt ditto	4	32:—
163	37 $\frac{1}{2}$	Pus Ditto	4	150:—
164	37	Hvitt ditto	4	148:—
165	55	Svart ditto	4	220:—
166	6	Ditto ditto	4	24:—
167	12	Ditto ditto	4	48:—
168	47	Carmelit ditto	4	188:—
169	49	Svart ditto	4	196:—
170	17 $\frac{1}{2}$	Palje ditto	4	70:—
171	32 $\frac{1}{2}$	Carmelit ditto	4	130:—
172	16 $\frac{1}{2}$	Palje Bast	4	66:—
173	82	Pistage Taft de lustre	4	328:—
174	10 $\frac{1}{2}$	Hvit Bast	3	31: 16
175	50 $\frac{1}{2}$	Svart o Blått Skift 5/4 Taft	5	262: 16
176	24	Ditto o. Grönt ditto	5 $\frac{1}{2}$	134: 24
177	26 $\frac{1}{2}$	Gult och Blått ditto	5 $\frac{1}{2}$	145: 24
178	48	Palje Taft reale . . .	6	288:—
179	59	Hvit ditto	5 $\frac{1}{2}$	324: 16
180	2 $\frac{1}{2}$	Rödt & Gult Schiff. ditto	6	15:—
181	44 $\frac{1}{2}$	Coull. de chaire ditto	6	267:—
182	38	Svart Taft reale . . .	6	228:—
183	23	d:o ditto	6	138:—
184	20	Hvit 3 $\frac{1}{2}$ /4 b. Sarges de Soie	6	120:—
185	51 $\frac{1}{2}$	Ditto 5/4 b. faconerat Taft	6	309:—
186	52	Ditto ditto	6	312:—

N:o	Aln.			
187	54	Svart ditto	6 dlr.	324:—
188	5	Ditto ditto	6	30:—
189	14	Cram: Hvit rut 5/4 b.		
		Taft	8	112:—
190	23	Ditto & Ditto ditto .	8	184:—
191	77	Ditto & Ditto ditto .	8	616:—
192	25 $\frac{1}{2}$	Grönt & Ditto ditto .	7	178: 16
193	69 $\frac{1}{2}$	Ditto & Ditto ditto .	7	486: 16
194	43 $\frac{1}{2}$	Gult & Ditto ditto .	7	304: 16
195	22	Blått & Ditto ditto .	7	154:—
196	11 $\frac{1}{2}$	Ditto & Ditto ditto .	7	10: 16
197	22 $\frac{1}{2}$	Ditto & Ditto ditto .	7	157: 16
198	22 $\frac{1}{2}$	Grönt & Ditto ditto .	7	157: 16
199	63	Blått & Ditto ditto .	7	441:—
200	9 $\frac{1}{2}$	Grönt & Ditto ditto .	7	66: 16
201	48	Cram: & Ditto ditto .	8	384:—
202	12	Ditto & Ditto ditto .	6	72:—
203	41	Svart 5/4 br. Taft		
		engleterre	7	287:—
204	104	Svart 5/4 Taft engle-		
		terre	7	728:—
205	45 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	7	318: 16
206	55	ditto ditto	7	385:—
207	62 $\frac{1}{2}$	Ditto Taft reale . . .	7	437: 16
208	103	Ditto Taft fort . . .	7	721:—
209	122	Ditto Taft reale . . .	7	854:—
210	40 $\frac{1}{2}$	Ditto Taft engleterre	7	283: 16
211	99	Ditto ditto	7	693:—
212	41 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	5	207: 16
213	101	Ditto ditto	7	707:—
214	73	Ditto ditto	6	438:—
215	42 $\frac{1}{2}$	Ditto 5/4 Taft fort .	8	340:—
216	46	Ditto ditto engleterre	7	322:—
217	102 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto reale . . .	6	615:—
218	34	Ditto ditto	6	204:—
219	102 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	6	615:—
220	100	Ditto ditto	4	400:—
221	52 $\frac{1}{2}$	Act. Cram. Ditto engle-		
		terre	7	367: 16
222	36	Coull. de Bouteille d:o	7	252:—
223	82	Bout de Paris Taft		
		reale	7	574:—
224	73 $\frac{1}{2}$	Hvit ditto	7	514: 16
225	24	Coull. de Bouteille		
		ditto	6	144:—
226	102 m.	Hvit ditto	7	714:—

N:o	Aln.			
227	41 p.	Hvit ditto	6 dlr.	246:—
228	47 p.	Hvit ditto	6	282:—
229	52	Gult & Hvit Schiff.		
		5/4 Taft	6	312:—
230	47 $\frac{1}{2}$	Celadon ditto	7	332:16
231	49 $\frac{1}{2}$	Svart & Blått Schiff		
		Ditto	6	297:—
232	54 $\frac{1}{2}$	Celadon ditto	6	327:—
233	103	Äct. Cram. Taft de		
		lustre	4	412:—
234	98 $\frac{1}{2}$	Grönt taft engleterre	6	591:—
235	73	Gult ditto	6	438:—
236	79	Svart & Grönt Schiff		
		d:o	6	474:—
237	98	Carmelit & Grönt ditto	6	588:—
238	19	lius blått ditto . . .	6	114:—
239	86	Gult ditto	6	516:—
i 3:ne st. 240	8	lius blått ditto . . .	6	48:—
241	101	Svart & Coull. de		
		chaire ditto	6	606:—
242	14 $\frac{1}{2}$	Ditto & Äcta Cram.		
		ditto	7	101:16
243	101	Carmelit & Blått ditto	6	606:—
244	33 $\frac{1}{2}$	Lus Taft engleterre .	6	201:—
245	49:—	Lius blått ditto . . .	6	294:—
246	41	Carmelit ditto fort .	6	246:—
247	100	Pistage ditto	6	600:—
248	3 $\frac{1}{2}$	Äcta Cram. & Svart		
		Schiftadt Taft fort	9	31:16
249	3	Svart & Gult Schiff.		
		engl.	6	18:—
250	22	Bout de Paris ditto .	6	132:—
251	65 $\frac{1}{2}$	Hvit ditto	6	393:—
252	11	Svart & Hvit Schiff:		
		Taft fort	9	99:—
253	37	Grått Taft engleterre	6	222:—
254	31	Svart & Gult Schiff		
		ditto	6	186:—
255	13	Coull. de Lille ditto	6	78:—
256	9	Celadon & Gredelin		
		Schift Taft	6	54:—
257	32 $\frac{1}{4}$	Grått ditto	6	193:16
258	41	Äcta Cram. Taft engle-		
		terre	7 $\frac{1}{2}$	307:16
259	13 $\frac{1}{2}$	Rosa ditto	7 $\frac{1}{2}$	101: 8
260	50	Äcta Cram ditto . . .	7 $\frac{1}{2}$	375:—
261	69	Svart & Cram Moire	12	828:—

	N:o	Aln.			
moirerat	262	55	Svart Ditto	12 dlr.	660:—
	263	95 $\frac{1}{2}$	Ditto Ditto	12	1 146:—
	264	7 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	12	90:—
	265	32 $\frac{1}{2}$	Hvit ditto	12	390:—
	266	38	Blått ditto	12	456:—
	267	59	Rosa ditto	15	885:—
	268	98	Blått ditto	11 $\frac{1}{4}$	1,102: 16
	269	47	Ditto ditto	11 $\frac{1}{4}$	528: 24
	270	70	Hvit ditto	11 $\frac{1}{4}$	787: 16
	271	95 $\frac{1}{2}$	Svart ditto	11 $\frac{1}{4}$	1,074: 12
moirerat	272	61	Ditto ditto	11 $\frac{1}{4}$	911: 8
	273	58	Svart $\frac{1}{2}$ Sijden Moire	4 $\frac{1}{2}$	261:—
	274	93	Cram: & Hvit ditto .	8	744:—
	275	91	Grönt & Hvit ditto .	8	728:—
	276	88	Ditto & D:o ditto .	8	704:—
	277	92	Blått & D:o ditto .	8	736:—
	278	34 $\frac{1}{2}$	Ditto & D:o ditto .	8	276:—
	279	82 $\frac{1}{2}$	Grönt & D:o ditto .	8	660:—
	280	26	Ditto & D:o ditto .	8	208:—
	281	74	Blått & D:o ditto .	8	592:—
	282	16	Gult & D:o Ditto .	8	128:—
	283	31	Grönt & Ditto ditto .	8	248:—
	284	7	Gult & D:o ditto .	8	56:—
	285	12	Blått & Ditto ditto .	8	96:—
	286	38	Cram. & D:o ditto .	8	304:—
	287	100	Svart $\frac{5}{4}$ dub. Sarges		
			de Soije	8	800:—
	288	36	Grönt ditto ditto .	6	219:—
	289	34	Äcta Cram & Svart		
			$\frac{5}{4}$ Sarges de Soie	8	272:—
	290	11	Äcta Purpur ditto .	8	88:—
	291	20	Svart ditto	8	160:—
	292	9 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	8	76:—
	293	98	Äcta Cram. $3\frac{1}{4}$ b.		
			Ditto	8	784:—
	294	56	lius grått dito . . .	8	448:—
	295	71	Ditto ditto	8	568:—
	296	85	Mort doré ditto . .	6	510:—
	297	85	Coull. de bouteille		
			Ditto	6	510:—
	298	14 $\frac{1}{2}$	Grönt ditto	8	116:—
	299	29	Cram. & Blått Schiff		
			ditto	6	174:—
	300	41	Hvit ditto	8	328:—
	301	74	mörk blått ditto . .	7 $\frac{1}{2}$	555:—
	302	47	Äcta Cram ditto . .	8	376:—
	303	73	Carmelit $\frac{3}{4}$ b. ditto	6	438:—

N:o Aln.

304	6	Ljusblått ditto . . .	7 $\frac{1}{2}$ dlr.	45:—
305	67	Svart 2 $\frac{1}{2}$ / ₄ b. dub. ditto	4	268:—
306	21	Carmelit 3/ ₄ br. d:o		
		d:o	6	126:—
307	102	Svart 2 $\frac{1}{2}$ / ₄ br. ditto .	4	408:—
308	30	Pus d:o Ditto . . .	3	90:—
309	103	Palje D:o Ditto . .	4	412:—
310	32	Iamo D:o Ditto . .	3	96:—
311	86	Ljusblått ditto ditto .	4	344:—
312	71	Ditto ditto ditto . .	4	284:—
313	84	Pus ditto ditto . . .	3	254:—
314	31 $\frac{1}{2}$	Svart ditto ditto . .	4	126:—
315	78	Äct. Cram. dubb. ditto	4 $\frac{1}{2}$	351:—
316	100	Pus 2 $\frac{1}{2}$ / ₄ br. Taft .	3	300:—
317	105	Svart ditto ditto . .	2	210:—
318	86	Ditto ditto ditto . .	2	172:—
319	48 $\frac{1}{2}$	Hvit musch. Sattin		
		med Silf.	9	436: 16
320	75 $\frac{1}{2}$	Coull. del Lille D:o		
		med d:o	10	755:—
321	100	Ljusblått 3 $\frac{1}{2}$ / ₄ br. Sat-		
		tin	9	900:—
322	100	Hvit ditto ditto . .	8	800:—
323	96	Ljusblått ditto ditto .	8	768:—
324	96	Hvit ditto ditto . .	8	768:—
325	99	Svart ditto ditto . .	8	792:—
326	98	Ditto ditto ditto . .	12	1,176:—
327	49	Ditto ditto ditto . .	8	392:—
328	104	Äcta Purp. Ditto ditto	10	1,040:—
329	102	Hvit ditto ditto . .	8	816:—
330	105	Hvit 3 $\frac{1}{2}$ / ₄ b. Sattin .	8	840:—
331	43	Ditto ditto	8	344:—
332*	116	Äcta Purpur ditto .	10	1,160:—
333	49	Celadon ditto . . .	8	392:—
334	28	Pistage ditto	8	224:—
335	60	Grått ditto fläckigt .	6	360:—
336	98	Svart rand. sattin . .	6	588:—
337	103	Hvit Taft de lustre	4	412:—
338	2 $\frac{1}{2}$	Palje Stick Sattin .	6	15:—
339	3 $\frac{1}{2}$	Äct. Cram. ditto . .	6	21:—
340	40	Pus ditto	6	240:—
341	33	Hvit ditto	6	198:—
342	48	Rosa ditto	6	288:—
343	24	Grått ditto	6	144:—
344	37 $\frac{1}{2}$	Hvit ditto	6	225:—
345	32	Ditto ditto	6	192:—
346	47	Äcta cram. ditto . .	6	282:—

oaprette-
rade

N:o	Aln.			
347	39	Blått ditto fläckigt .	3 dlr.	117:—
348	48	Hvit ditto	6	288:—
349	26	Blått ditto	6	156:—
350	27 $\frac{1}{2}$	Celadon ditto	6	165:—
351	26 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	6	159:—
352	99	Coull. de feu Sijden sattin	7 $\frac{1}{2}$	742: 16
353	60	Coull. rut. $\frac{1}{2}$ Sijden .	4	240:—
354	93	Svart $\frac{1}{2}$ Sijden sattin	3 $\frac{1}{2}$	325: 16
355	62 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	3 $\frac{1}{2}$	218: 24
356	94	Ditto ditto	3 $\frac{1}{2}$	329:—
357	92	Blått $\frac{1}{2}$ Sijden Borda- lon	2 $\frac{1}{2}$	230:—
358	95	Palje $\frac{1}{2}$ Sijden	3 $\frac{1}{2}$	332: 16
359	45	Hvit ditto	3 $\frac{1}{2}$	157: 16
360	65	Palje ditto	3 $\frac{1}{2}$	227: 16
361	62	Celadon ditto	3 $\frac{1}{2}$	217:—
362	55	Grått ditto	3 $\frac{1}{2}$	192: 16
363	4 $\frac{1}{2}$	Brunt $\frac{5}{4}$ rand. $\frac{1}{2}$ sij- den	5	22: 16
364	3 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	5	17: 16
365	13	Ditto ditto	5	65:—
366	36	Ditto rut. ditto . . .	4	144:—
367	36	Svart & Blått rand. do	6	216:—
368	18	Coull. $\frac{7}{4}$ b. rand. $\frac{1}{2}$ Sijden	8	144:—
369	13	Blått & hvit ditto . .	8	104:—
370	7	Svart & Blått ditto . .	8	56:—
371	71	Blått & hvit ditto . .	8	568:—
372	93	Guingans	4	372:—
373	45	Hvit & rött rand. $\frac{1}{2}$ Sijden	4 $\frac{1}{2}$	202: 16
374	16	Svart Camlotte	3	48:—
375	47 $\frac{1}{2}$	Ditto Race de Maure	16	760:—
376	65	Ditto ditto	16	1,040:—
377	99	Svart Lustre	10	990:—
378	99	Ditto ditto	10	990:—
379	25 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	10	255:—
380	26	Blått rut. Carellé . .	8	208:—
381	36	Coull. de chaire do . .	8	288:—
382	50	Hvit rand. ditto . . .	8	400:—
383	89 $\frac{1}{2}$	Svart ditto ditto . . .	8	716:—
384	90	Mort d'oré ditto . . .	8	720:—
385	5	Svart ditto	8	40:—
386	47 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto	8	380:—
387	20 $\frac{1}{2}$	Mort d'oré ditto . . .	8	164:—

N:o	Aln.			
388	11	Svart ditto	8 dlr.	88:—
389	32 $\frac{1}{2}$	Blått ditto	8	260:—
390	100	Carmelit ditto	8	800:—
391	56	Mort d'oré ditto	8	448:—
392	22 $\frac{1}{2}$	Grått blom. ditto	8	180:—
393	90	Ditto ditto ditto	8	720:—
394	61 $\frac{1}{2}$	Svart ditto ditto	8	492:—
395	7	Carmelit rut d:o	8	56:—
396	77	Ditto blom. d:o	8	616:—
397	23	Ditto rut. ditto	8	184:—
398	35 $\frac{1}{2}$	Blått d:o ditto	8	284:—
399	99	Svart Droguette	9	891:—
400	80 $\frac{1}{2}$	Hvit ditto	9	724: 16
401	88 $\frac{1}{2}$	Svart ditto	9	796: 16
402	5	Ditto ditto	9	45:—
403	36	Grönt ditto	9	324:—
404	38 $\frac{1}{2}$	Svart ditto	9	346: 16
405	67	Liusblått Pous de Soije	10	670:—
406	63	Hvit chagrin	8	504:—
407	16	Blått Gros de tour	8	128:—
408	89	Grönt 3 $\frac{1}{4}$ b. Sarges de Soie	7 $\frac{1}{2}$	667: 16
409	33	Hvit d:o Figur Taft	7	231:—
410	21 $\frac{1}{2}$	Brunt & Hvit Race de Sicile	12	258:—
411	9 $\frac{1}{2}$	Cram. & Hvit ditto	12	114:—
412	14 $\frac{1}{2}$	Grönt & Hvit ditto	12	174:—
413	98	Svart dub. Bourdalon	8	784:—
414	53	liusblått enkelt ditto	7 $\frac{1}{2}$	397: 16
415	36 $\frac{1}{2}$	Hvit dubb. ditto	9	328: 16
416	44	Blått & rött Schiff. enk. ditto	7 $\frac{1}{2}$	330:—
417	74 $\frac{1}{2}$	Grönt Bourdalon	7 $\frac{1}{2}$	558: 24
418	98	Svarta Cram. Schiff Bourdalon	7 $\frac{1}{2}$	735:—
419	49 $\frac{1}{2}$	Rosa ditto enkelt	9	448:—
420	78 $\frac{1}{2}$	Oäct. Cram. ditto ditto	7 $\frac{1}{2}$	588: 24
421	105	Blått ditto d:o	7 $\frac{1}{2}$	787: 16
422	28	Svart ditto d:o	7 $\frac{1}{2}$	210:—
423	97	Ditto ditto ditto	7 $\frac{1}{2}$	776:—
424	54	Hvit ditto ditto	7 $\frac{1}{2}$	405:—
425	27	Rosa ditto dub.	9	243:—
426	17	Grönt ditto ditto	8	136:—
427	4 $\frac{1}{2}$	Blått $\frac{1}{2}$ Sijden Bour- dalon	4	18:—
428	43	Ditto ditto fläckigt	3	129:—

	N:o	Aln.			
	429	62	Svart dubb. ditto . .	8 dlr.	496:—
	430	98	Ditto ditto ditto . .	8	784:—
	431	96	Ditto ditto ditto . .	8	768:—
	432	99	Grönt ditto ditto . .	8	792:—
	433	76 $\frac{1}{2}$	Svart ditto ditto . .	8	612:—
	434	42	Ditto ditto ditto . .	8	336:—
	435	56	Svart & Coull. de chaire 5/4 Figure, Taft	9	504:—
	436	35	Ditto & Gult D:o d:o	8	280:—
	437	42 $\frac{1}{2}$	Ditto & Blått d:o d:o	8	340:—
	438	57	Ditto & Grönt d:o d:o	8	456:—
	439	82	Violette & Gult d:o d:o	8	656:—
	440	100	Svart & Hvitt d:o d:o	8	800:—
	441	40	Act. Cram. & Hvitt rut. 5/4 b. Taft dub. . .	10	400:—
	442	83	Ditto & ditto ditto .	10	830:—
	443	100	Ditto 4 $\frac{1}{2}$ /4 b. Taft de Lustre	4	400:—
	444	150	Ditto ditto ditto . .	10	500:—
	445	99 $\frac{1}{2}$	Svart ditto ditto . .	4	398:—
fläckigt	446	94 $\frac{1}{2}$	Grönt damasch . . .	9	850:16
	447	8	Svart 5/4 Taft engle- terre	8	64:—
	448	10	Ditto ditto	8	80:—
	449	57	Grönt meubel damasch	15	855:—
	450	97	Ditto ditto	15	1,455:—
	451	62	Ditto ditto	15	930:—
	452	74	ditto ditto	15	1,110:—
	453	37	Acta Cram. ditto . .	18	666:—
	454	75	Taft de foula Dukar otryckta	3	225:—
	455	75	Ditto ditto ditto . .	3	225:—
	456	95	Hvit rand. 3 $\frac{1}{2}$ /4 br. Flor	1	95:—
Oappret- terade	457	108	Ditto ditto ditto . .	1	108:—
	458	40	Ditto ditto ditto . .	1	40:—
	459	24	Hvit 3 $\frac{1}{2}$ /4 br. Flor .	1	24:—
	460	20	Svart d:o huf flor .	1 $\frac{1}{2}$	30:—
	461	15 $\frac{1}{2}$	Ditto ditto ditto . .	1 $\frac{1}{2}$	23: 8
	462	24	Ditto d:o Klipp flor .	1 $\frac{1}{2}$	36:—
Apprete- rade	463	39	Hvit & Blått ditto .	1 $\frac{1}{2}$	58:16
	464	26	Svart ditto	1 $\frac{1}{2}$	39:—
	465	40	Ditto ditto	1 $\frac{1}{2}$	60:—
	466	64	Hvit ditto	1 $\frac{1}{2}$	96:—
	467	95	Ditto ditto	1 $\frac{1}{2}$	142:16
Oappr.	468	112	Svart ditto	1 1/4	140:—

	N:o	Aln.			
Appr.	469	69	Hvit & Rosa ditto .	$1\frac{1}{2}$ dlr.	90:—
Oappr.	470	102	Ditto ditto	$1\frac{1}{4}$	127:16
Appr.	471	32	Ditto ditto	$1\frac{1}{2}$	48:—
	472	29	Svart $5/4$ b. marle flor	2	58:—
	473	112	Hvit ditto ditto . .	$1\frac{1}{2}$	168:—
Oappr.	474	112	Ditto ditto ditto . .	$1\frac{1}{2}$	168:—
	475	110	Ditto ditto ditto . .	$1\frac{1}{2}$	165:—
	276	74	Ditto $5/4$ b. tät marle	2	148:—
Appr.	477	86	Ditto ditto Flor med Silkes musch. . . .	4	344:—
	478	96	Svart ditto d:o brosch.	4	384:—
	479	3	D:o d:o d:o med Silkes musch. . . .	3	9:—
	480	16	Ditto d:o rand. Huf flor	2	32:—
	481	96	D:o d:o brosch ditto	$3\frac{3}{4}$	360:—
	482	96	Ditto d:o med garn musch	$3\frac{3}{4}$	360:—
	483	116	Ditto d:o rand. huf flor	2	232:—
	484	186	Hvit d:o med garn. musch.	3	318:—
	485	100	Svart & Hvit $5/4$ garn flor	2	200:—
	486	64	Grönt & hvit d:o rand. d:o	2	128:—
	487	40	Rosa & Svart d:o brosh.	2	80:—
	488	8	Hvit $2\frac{1}{2}$ alns breda Flors Förkläden .	16	128:—
	489	46	Svart $3\frac{1}{2}/4$ br. rand. Klipp Flor	2	92:—
	490	49	Hvita $5\frac{1}{2}/4$ br. musch. Flors Dukar	6	294:—
	491	77	Ditto $6/4$ br. Slätta ditto	4	308:—
	492	51	Ditto ditto ditto . .	4	204:—
	493	15	Hvita & Rosa $5/4$ b. Ditto	3	45:—
	494	41	Ditto ditto ditto . .	3	123:—
	495	58	Ditto & Carmelit D:o D:o	3	174:—
	496	30	Ditto & Gröna ditto d:o	3	90:—
	497	6	Ditto $5\frac{1}{2}/4$ br. Sarges de Soie dukar . . .	9	54:—
	498	$9\frac{1}{2}$	upsvärtat Moire . .	12	114:—

N:o	Aln.				
499	98	Hvit 5/4 br. Flor med garn musch.	3 dlr.	294: —	
500	56	Hvit musch Sattin med Silfv.	9	504: —	
501	104	Svart 3 1/4 br. sijden sattin	8	832: —	
502	107	Hvit 5/4 br. Marle Flor	1 1/2	160: 16	
503	86	Svart & Hvita 5/4 br. Dukar	6	516: —	
504	79	Rosa & Hvita 5 1/4 br. ditto	7 1/2	592: 16	
505	50	Svart & Blått 3 1/4 br. rand. 1/2 Sijden . .	5 1/2	275: —	
506	85	Coull. & Hvit 7/4 br. rand. 1/2 Sijden . .	6	680: —	
507	98	Svart 5/4 br. musch. Flor	3 3/4	367: 16	
508	103	Blått ditto Taft de lustre	4	412: —	
509	96	Svart Race de Maure	16	1,536: —	
510	104	Blått 3 1/2 Sijden Sattin	8	832: —	
511	71	Svarta 6/4 dukar . .	9	639: —	
512	85	Ditto 5/4 br. ditto .	6	510: —	
513	100	Svart Race de Maure	16	1,600: —	
514	101	Hvit Bourdalon . .	7 1/2	757: —	
515	86	Svart 5/4 br. dukar .	6	516: —	
516	69	Hvita 6/4 Tafts dito .	7 1/2	517: 16	
517	106	Schift 5/4 Taft engle- terre	6	636: —	
518	105	Celadon d:o Taft de Lustre	4	420: —	
519	109	Rosa 3 1/4 Sijden Sat- tin	9	981: —	
520	98	Svart 5/4 br. Half Flor	2	196: —	
521	105	Ditto & Hvit 5/4 Taft	6	630: —	
522	26	Hvita Flors Förkläden	16	416: —	
i 2:ne st.	523	119	60 } Camelhårs velp . . .	8 1/2	1,011: 16
			59 }		
i 2:nestyck.	524	86	43 } Ylle Satin . . .	5	430: —
			43 }		
	525	64	Hvit Camlotte de Bruxelle	10	640: —
	526	59	Svart Camelhårs Velp	8 1/2	501: 16
	527	57	ofärgat Iagg	9	513: —
	528	57	Svart 1:ma Camelhårs Sattin	10	570: —

N:o	Aln.			
529	71½	Ditto ditto ditto . .	10 dlr.	715:—
530	56	Ditto Camelotte de		
		Bruxelle	10	560:—
531	56	färgat Jagg	9	504:—
532	61	Svart Oberlasting . .	9	549:—
533	55	Blått & rött Schiff.		
		Moire	12	660:—
534	15	Cram. & Hvit rand. ½		
		sijden Moire . . .	8	120:—
535	83	Svarta 5/4 br. dukar .	6	492:—
536	68	Ditto D:o musch. Flor	3 ¾	255:—

Hos Färgaren Wadman befinnes enligt
färgare boken följande ylle waror:

537	56	Svart Camel-		
		hårs Velp		
538	40	Ditto ditto	2,101 aln. 9	1,809:—
539	39	Ditto ditto		
540	34	Hvit ditto		
541	32	Ditto ditto		
542	56	Jagg	9½	532:—
543	58	Hvit ditto	9½	551:—

Waror återsände från Christ. Trapp &
Comp. i Åbo som äro uppsvärtade och
hvilka waror med första yppet vatn honom
skola åter tillsändas och där därföre debi-
teras i Novo Conto

60½	Svart 5/4 br. musch.		
	Flor	4	242:—
48	Ditto 6/4 br. Taft Du-		
	kar	12	576:—
24	Ditto 5½/4 br. ditto .	11	264:—
48	Ditto 5/4 br. ditto .	9	432:—
544	1	Blå Sarges de Soije	
	Kjetting 55 aln. 1		
	pd. 7 lod à 130 dlr.		158: 14 203,359: 14
			K:mt. Dlr. 282,898: 5
			reducerade till Specie
			Rdlr. 15,716: 27: 1

FÖRTECKNING ÖVER ÄGARNA

till kvarteret Bryggpannan 2 och 3, Surbrunnsgatan 45 och Stora Badstugatan 51.

- 1727 ⁷/₇. Generaladjutanten Georg Bernhard Panso köper gårds- och trädgårdstomt av översten greve Carl Frölich för 1,800 dlr. kmt.
- Omr. 1730. Tomten övergår i auditören Isac Fritz' ägo. År 1737 dör Isac Fritz, varefter gården innehas av änkan, som 1749 gör konkurs.
- 1750 ¹⁰/₄. Manufakturkontoret erhåller gården som likvid för lämnade understöd.
- 1752 ⁷/₇. Handelsmannen Johan Gabriel Koschell erhåller gården enligt Manufakturkontorets överlåtelsebrev.
- 1778 ¹⁸/₉. Sidenfabrikören Abraham Westman köper gården för 2,000 rdr. specie av den 1766 avlidne Koschells kompanjon, kommerserådet Georg Henrik Conradi.
- 1801 ¹⁷/₃. Sidenfabrikören Nils Häggman köper gården för 4,800 rdr. av Abraham Westmans söner, Hind. Jacob och Johan Abraham Westman.
- 1809 ¹³/₁₁. Kramhandlaren Johan Abraham Theel köper gården på stadsauktion för 3,700 rdr. banko specie, sedan Nils Häggman gjort konkurs.
- 1811 eller 1812 övergår gården i kommissarien H. N. Wiggmans ägo.
1813. Kramhandlaren H. R. Carger köper gårds-, trädgårds- och plantagetomt av Wiggmans arvingar för 6,000 rdr. banko.
- 1834 ¹³/₃. Sockerbruksidkaren C. H. L. Schwiedler köper gårds-, trädgårds- och plantagetomt på stadsauktion för 12,700 rdr. banko, sedan Carger gjort konkurs.
1842. Regementskommissarien J. F. Boman köper tomten av Schwiedler för 15,000 rdr. smt.
- 1843 ²¹/₄. Juveleraren Johan Petter Hellfors köper gården, förmodligen av Boman.
- 1847 ²/₃. Kortfabrikören Alexander Bohman köper tomten för 12,800 rdr. banko.
1859. Änkefru Carolina Pousette, född Bennet, köper gården för 30,000 rdr. riksmünt.
1865. Gården vid Surbrunnsgatan förvärvas av sällskapet Vänner till Pauvres Honteux. Tomten utökas år 1884 efter marköverlåtelser av Stockholms stad norrut till Hagagatan.
- 1884 ⁴/₉. Tomten styckas i gatudel och del till kvarteret Polstjärnan, enligt Byggnadsnämndens beslut.
1889. Husen rivas vid Stora Badstugatan för den planerade Sveavägen.